

Semiotika lažnih prijatelja

Orinčić, Ines

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:068727>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

INES ORINČIĆ

SEMIOTIKA LAŽNIH PRIJATELJA

Diplomski rad

Pula, ožujak 2024.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

INES ORINČIĆ

SEMIOTIKA LAŽNIH PRIJATELJA

Diplomski rad

JMBAG: 601983, redoviti student

Studijski smjer: Hrvatski jezik i književnost

Predmet: Semiotika

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Lingvistika

Mentor: prof. dr. sc. Robert Blagoni

Sumentorica: dr. sc. Irena Mikulaco, v. pred.

Pula, ožujak 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Ines Orinčić, kandidat za magistra hrvatskog jezika i književnosti ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli _____

IZJAVA o korištenju autorskog djela

Ja, Ines Orinčić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom *Semiotika lažnih prijatelja* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli _____

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. SEMIOTIKA	2
2.a. Znak i sustav znakova	2
2.b. Značenje i označeno / odnos plana izraza i plana sadržaja.....	3
2.1. Semiotika C. S. Peircea.....	5
2.1.a. Proces semioze.....	7
2.1.b. Objekt.....	8
2.1.c. Tumač.....	9
2.1.d. Hijerarhija kategorija	11
2.2. Semiotika Charlesa W. Morrisa	13
2.3. Semiologija Ferdinanda de Saussurea	14
2.3.1. Znak kod de Saussurea	14
2.4. Semiotika Louisa Hjelmsleva.....	18
2.4.1. Roland Barthes.....	20
3. LAŽNI PRIJATELJI	21
4. ANALIZA LAŽNIH PRIJATELJA	23
5. ZAKLJUČAK.....	65
LITERATURA.....	66
SAŽETAK.....	67
SUMMARY	68

1. UVOD

Ovaj rad donosi semiotički pogled na fenomen lažnih prijatelja u ruskome i hrvatskome jeziku. Započinje definiranjem semiotike, točnije pruža nekoliko pogleda na semiotiku jer je u počecima nije bilo lako definirati.

Svaki je osnivač semiotike imao svoju viziju znanosti, stoga se u prvome, teoretskome dijelu rada donosi pregled najbitnijih stavki svakog od osnivača.

Semiotika, prema definiciji Hrvatske enciklopedije, znanstvena je disciplina temeljena na filozofiji, logici te spoznajnoj teoriji koja se bavi proučavanjem znakovnih sustava. Proučava raznorodne znakovne sustave i samu narav znakova. Termin *semiotika* skovao je C. S. Peirce, jedan od osnivača discipline.

Ferdinand de Saussure nazivao ju je *semiologija* te je isticao da bi se trebala baviti prvenstveno jezikoslovnim spoznajama, bez filozofskih pretenzija, jer bi time ispunjavala svoju temeljnu zadaću – usporediti funkcioniranje jezika kao sustava znakova s ostalim znakovnim sustavima unutar društva. Analiza ključna za ovaj rad temeljena je na de Saussureovoj semiologiji.

U drugome se dijelu rada bavimo lažnim prijateljima te analizom primjera prikupljenih tijekom Erasmus+ programa u Pyatigorsku u Rusiji (2019. – 2020.). Ideja je prikazati kako se mijenjala arbitrarnost znaka i zašto se mijenjala.

Analitički je dio koncipiran tako da prikazuje etimološku pozadinu prikupljenih riječi, s prijevodom i usporedbom značenja.

Jezik je taj koji formira svije(s)t svojih govornika, a za ovo je istraživanje bilo zanimljivo proučiti što se to promijenilo u okolnostima (a time i svijesti) govornika proučavanih jezika. U tome je uvelike pomogla semiotička perspektiva kojom rad započinje, jer se i sami lažni prijatelji u jednoj od definicija tumače kao riječi koje su jednake (ili slične) na planu izraza, a različite na planu sadržaja.

2. SEMIOTIKA

Semiotika, semiologija, odnosno opća teorija znakova jest znanost koja se bavi proučavanjem simbola, znakova te sustava znakova. Sama se znanost temelji na brojnim antičkim te srednjovjekovnim misaonim tradicijama, a njezin je razvoj usko vezan za društvene discipline poput filozofije, logike, lingvistike, estetike i teorije informacija (Škiljan 1985).

U semiotici postoje dvije glavne struje proučavanja znaka – jedna ima prvenstveno komunikacijsku namjeru te proučava bilo koji znak, dokle god je u svrsi komunikacije. Druga, semiotika značenja, koja se smatra jedinom pravom semiotikom (po njoj je predmet semiotike komunikacije trivijalan i nezanimljiv za istraživanje), bavi se proučavanjem značenja znakova, odnosno određenja značenja. Svoje korijene ima u filozofiji, hermeneutici, psihologiji, lingvistici, teoriji umjetnosti i književnosti. Opća semiotika objedinjuje ove dvije svoje discipline te jedina ima pravo na status stvarne znanosti o znakovima (Škiljan 1985).

Najvažnijim imenima u razvoju semiotike smatraju se C. S. Peirce, C. W. Morris (osnivači), F. de Saussure i L. Hjelmslev. U nastavku ćemo prikazati njihove semiotičke misli i definicije pojmova ključne za ovaj rad.

2.a. Znak i sustav znakova

Od svojih početaka pa sve do danas, ljudi se služe znakovima. To je upravo ono što nas kao vrstu izdvaja od ostalih živih bića. Iako neki od znakovnih oblika postoje i u životinjskome svijetu, ljudski je znak od njega različit – u ljudskome univerzumu postoji mnoštvo znakovnih fenomena koji su međusobno različita karaktera (Škiljan 1985).

Jezični se znak smatra osnovnom jedinicom jezika, a kao termin uveo ga je Ferdinand de Saussure. Jezik je za de Saussurea sustav jezičnih znakova. Svaki je jezični znak prema tome sastavljen od dva neraskidiva dijela – označitelja (akustične slike) i označenika (pojma). Jezični znak ne spaja jednu stvar i jedno ime, već spaja pojam i akustičnu sliku (URL: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/znak>).

U procesu semioze dolazi do toga da nešto uzima u obzir nešto drugo s pomoću nečeg trećeg, što dovodi do zaključka kako je semioza posredno uzimanje u obzir. Ono što jest posredno smatra se nositeljem znaka, uzimanje u obzir pripisuje se interpretantu, dok su interpretatori pokretači cijeloga navedenog procesa, a ono što je uzeto u obzir jest *designat*.

Potrebno je istaknuti kako se nešto smatra znakom samo iz tog razloga što ga neki interpretator tumači kao znak – neki je objekt interpretator jedino u slučaju kad uzima nešto u obzir. Znak, designatum, interpretator te interpretant imaju svoja relacijska svojstva samo time što sudjeluju u funkcijskom procesu semioze.

Također je interesantno spomenuti kako oni znaci koji ukazuju na isti objekt ne moraju nužno imati iste designate, jer ono što se uzima u obzir u objektu može se razlikovati za različite interpretatore. S druge pak strane, designatum nekog znaka ujedno je i vrsta određenog objekta na koji se taj znak odnosi, tj. objekt je s osobinama koje interpretator uzima u obzir radi prisustva nosioca znaka.

Svaki znak mora imati designatum, iako on ne mora nužno ukazivati na nešto što postoji. U situacijama u kojima se ukazuje na nešto što u aktualnoj stvarnosti postoji, tada se radi o *denotatumu* (Škiljan 1985).

2.b. Značenje i označeno / odnos plana izraza i plana sadržaja

Značenje se smješta unutar veze znaka i onoga što je označeno te se smatra da se formira pri samom procesu preslikavanja, prelamajući se u matrici iskustva pošiljatelja i primatelja. Za konstituiranje značenja bilo kojega znaka, od izuzetne je važnosti faktor individualnoga, a samim time i kolektivnoga iskustva koje je predodređeno svojim povijesnim aspektom.

Postoje dva kriterija u pristupu značenju – genetski i deskriptivni. Kod genetskoga pristupa značenje znaka proizlazi iz njegove uporabe, dok kod deskriptivnoga uporaba znaka nije jedan od ključnih kriterija, već se značenja i u uporabi i u sistemu promatraju jednako, ipak ne zanemarujući pritom njihove razlike.

Svaki znakovni proces određen pošiljateljem i primateljem, koji između sebe imaju kanal kojim prolazi poruka, a koja se odnosi na izvanznakovni proces te je sastavljena od znakova preuzetih iz semiotičkoga sustava, ukazuje na proces uspostave značenja. Bilo koji znak koji ljudi koriste u svojoj simboličnoj djelatnosti, osim svog plana izraza i plana sadržaja, sadrži još jednu dodatnu dimenziju, onu značenjsku, s pomoću koje sudionik u znakovnom procesu vrši projekciju vlastitoga odnosa prema odnosu znaka i njime označenoga fenomena. Taj osobni odnos koji pojedinac ima prema procesu tumačenja ne nastaje *iz ničega*, već je predodređen dotad prikupljenim iskustvom o znakovima, značenju i izvanznakovnoj realnosti, društvenim iskustvom kao što su tradicija, povijest te društvenost općenito. Svako je individualno iskustvo mikrokozmička projekcija nekog društvenog iskustva, zbog čega je individualno utemeljeno značenje u jednakom odnosu prema kolektivnom značenju unutar kojega se i formiralo. To ispreplitanje individualnoga i društvenoga tumačenja znakovne dimenzije daje znakovnim postupcima karakteristike društvene prakse, što dovodi do zaključka kako se međusobna korelacija znakova i izvanznakovnoga univerzuma prije svega ostvaruje na razini značenja, a tek onda na planu izraza i planu sadržaja određenoga znaka.

Znak poprima svoje značenje onda kad se u preslikavanju izvanznakovnoga fenomena u znak vrši redukcija kroz ideološki filter načinjen od društveno-povijesnih komponenata individualnoga iskustva – što su razlike među iskustvima veće, to će veće biti i razlike u značenjima. Iz toga je razloga jednoznačnost plana sadržaja vrlo rijetka pojava (na primjer značenje političkih ili umjetničkih poruka). Znak se ponekad može i iskriviti, a ono što to uzrokuje jest, na primjer, stupanj klasne podvojenosti društva, ali isto tako namjena i funkcija poruke koju ti određeni znakovi konstituiraju, pa se on mijenja od društva do društva te od jednog znakovnog procesa do drugog.

Značenje se ne nalazi u potpunosti u domeni racionalnog i realnog. Naprotiv, ono duboko zadire u područje iracionalnog i irealnog, odnosno nesvjesnog i podsvjesnog, na kolektivnoj i individualnoj razini. Svaki pošiljalac ili primalac određene poruke, tako što povezuje označeni fenomen sa znakom, oblikuje njegovo značenje – s time da se uspostavljena veza ne temelji samo na racionalnim spoznajama, već i na iracionalnim elementima individualne ličnosti. Na mjestu na kojem iracionalno evidentno nadilazi pojedinačnu razinu te biva smještenim na razinu grupe, za semiotička je istraživanja

podjednako bitno kao i njegova racionalna komponenta. Taj je dio semiotike blizak psihologiji, odnosno Freudovoj psihoanalizi, zbog svojeg prodiranja u nesvjesnu razinu postojanja (Škiljan 1985).

Označeno (ili označenik) apstraktni je pojam koji je uveo Ferdinand de Saussure, a odnosi se na mentalni dio jezičnoga znaka koji sadrži obilježja izvanjezične stvari na koju se znak odnosi te s označiteljem tvori jezični znak. U suvremenoj lingvistici, označeno se tumači kao mentalna struktura koja odražava ljudsko poimanje i razumijevanje svijeta (URL: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/oznaceno>).

Strukturalistička lingvistika, kao i semiotika komunikacije percipiraju relaciju između izraza i sadržaja određenoga znaka kao dvosmjernu funkciju međuovisnosti u kojoj oba faktora utječu jedan na drugi, dok se odnos između fenomena te izraza znaka (ili između označenoga fenomena i sadržaja znaka / znaka u cjelini) definira kao jednosmjernan s ishodištem u izvanznakovnoj realnosti. No, kako na formiranje značenja utječe iskustvo, ne možemo više govoriti o odnosu znaka i fenomena kao o jednosmjernom, već o dvosmjernom, jer su i znakovi i njihovi sistemi, poruke i uporabe oni koji utječu na čovjekov izvanznakovni univerzum.

U trenutku kada se pretpostavi da je značenje jedna od dimenzija znaka, ravnopravno postavljena s drugim elementima u razne odnose i koja sudjeluje u strukturiranju samoga znaka, tada se pretpostavlja da se na značenjskoj razini znak osobi ukaže kao zaseban nereducirani objekt. Zbog toga, znak može funkcionirati u svoj svojoj nereduciranoj punini, iako se u odnosu prema označenom fenomenu u znaku događa nužna redukcija (Škiljan 1985).

2.1. Semiotika C. S. Peircea

Charles S. Peirce razvijao je teoriju znakova na osebujan i inovativan način. Obuhvatio je svu širinu i složenost tumačenja znaka i značenja. Tijekom života Peirce se uvijek vraćao svojim teorijama, zbog čega se njegovi radovi mogu podijeliti u tri faze: godine 1860. bila je prva faza, drugom se fazom uzima period između 1880. i 1890. (tu

je fazu predstavio 1903.), dok treća i posljednja faza podrazumijeva razdoblje između 1906. i 1910. (Atkin 2023).

Peirce je postavio tri filozofske kategorije koje na različitim razinama djeluju unutar procesa semioze, odnosno funkcioniranja znaka. Proces semioze je po Peirceu trijadni odnos: i) između znaka i predstavnika; ii) objekta; iii) tumača. Svaki je od navedenih pojmova podijeljen u tri kategorije. Na temelju te strukture, poštujući hijerarhiju kategorija, možemo izdvojiti deset mehanizama označavanja. Peirce je razvio semiotičku teoriju koja je u isto vrijeme generalna, triadična i pragmatična.

Generalna je zato što:

- i. uzima u obzir emocionalno, praktično i intelektualno iskustvo
- ii. uključuje sve komponente semiotike
- iii. proširuje koncept znaka.

Triadična je zato što:

- i. je temeljena na tri filozofske kategorije (primarnu, sekundarnu i tercijarnu)
- ii. povezuje tri pojma: znak (reprezentativ), objekt i tumač.

Pragmatična je:

- i. u smislu da uzima u obzir kontekst u kojem se znakovi stvaraju i tumače
- ii. jer se znak određuje prema njegovom utjecaju na tumača.

Prema Peirceu, potrebne su i sasvim dovoljne tri kategorije kako bi se uzelo u obzir sveukupno ljudsko iskustvo. To su primarna, sekundarna i tercijarna kategorija.

Primarnost se odnosi na koncept bića koji ne ovisi ni o čemu drugome. Na primjer, postojanje *crvenosti* prije nego li je bilo što unutar svemira postalo crveno; ili drugi primjer: opći osjećaj boli prije negoli se osoba počne pitati dolazi li bol od glavobolje, opekotine ili se pak radi o nekoj vrsti emocionalne boli.

Unutar primarne kategorije postoji isključivo jednost – koncept bića u njegovoj sveukupnosti, bez granica ili dijelova, bez uzroka i bez posljedice. Primarnost pripada

sferi mogućega, što se doživljava kroz neku vrstu bezvremenosti. Ono odgovara emocionalnom iskustvu.

Sekundarnost je način postojanja koji je u odnosu na nešto drugo. Ova kategorija uključuje osobnost, iskustvo, činjenicu, postojanje i reakciju djelovanja. Na primjer, kamen koji ispustimo, past će na tlo; loptica koja se okreće pokazujući svojom kretnjom smjer vjetra; bol zbog zubobolje. Sekundarnost djeluje unutar diskontinuiranoga vremena te uključuje mjerenje vremena koje je prošlo: određeni se događaj dogodio u određenom trenutku, prije nekog drugog događaja koji je bio posljedica prvom događaju. Sekundarnost odgovara praktičnom iskustvu.

Tercijarnost je posrednik pomoću kojeg se primarnost i sekundarnost usklađuju. Ona se odnosi na područje pravila i zakona. Međutim, zakon se može očitovati samo kroz slučajeve njegove primjene, odnosno kroz sekundarnost. Ti su slučajevi sami po sebi ono što aktualizira kvalitetu, a time i primarnost. Dok je sekundarnost kategorija, individualnost, tercijarnost i primarnost su kategorije općenitosti – općenitost primarnosti je na razini mogućnosti, dok je općenitost tercijarnosti na razini nužnosti, a time i predviđanja. Zakon gravitacije nam, na primjer, omogućuje predviđanje da će sve što bacimo pasti na tlo. U tercijarnost spada kategorija mišljenja, jezika, reprezentacije te proces semioze – omogućuje društvenu komunikaciju. Treći stupanj odgovara intelektualnom iskustvu.

2.1.a. Proces semioze

Prema Peirceu, znak može biti jednostavan ili složen. Za razliku od de Saussurea, on ne definira znak kao najmanju jedinicu vrijednosti, već vjeruje da se bilo koja stvar ili pojava može smatrati znakom od onoga trenutka kada uđe u proces semioze. Proces semioze uključuje trijadni odnos između znaka ili reprezentatora (primarni), objekta (sekundarni) i tumača (tercijarni).

Reprezentator je stvar koja predstavlja drugu stvar, odnosno njezin objekt. Prije nego što se krene tumačiti, reprezentator je čisti potencijal (primarni). Objekt je ono što znak predstavlja. Znak može samo predstavljati objekt, ne može nam dobiti poznavanje objekta. On može izraziti nešto o objektu, i to samo pod uvjetom da je objekt s kojim je tumač već upoznat putem promatranja (iskustva stvorena na temelju ostalih znakova koji se uvijek odnose na prethodnu situaciju). Iz tog razloga Peirce razlikuje dinamički objekt (ono kakav on jest u stvarnosti) od neposrednoga objekta (onakvog kakav je predstavljen znakom).

Proces semioze teoretski je neograničen, ipak, u praksi tomu nije tako jer dolazi do tzv. *kratkog spoja* zbog snage ljudske navike koju Peirce naziva konačnom logičkom interpretacijom (naše navike pripisivanja određenoga značenja određenom znaku u određenom kontekstu s kojim smo upoznati). Ta ista snaga navike privremeno suspendira beskonačnu rekurzivnost jednoga znaka u odnosu na druge znakove, omogućujući sugovornicima brzo postizanje konsenzusa o stvarnosti u danom kontekstu komunikacije. Navika se formira pod utjecajem prethodnih znakova, no znakovi su ti koji jačaju ili mijenjaju navike.

Peirceov pogled na semiotiku objedinjuje sve tri njene komponente: pragmatiku (područje tumača), semantiku (područje objekta) te sintaksu (područje predstavnika).

Svaki je od tri pojma semioze dalje podijeljen u tri kategorije. Tako razlikujemo primarnost, sekundarnost i tercijarnost u reprezentatoru: u odnosu reprezentator-objekt te u načinu na koji tumač ostvaruje odnos između reprezentanta i objekta.

2.1.b. Objekt

Reprezentator može biti primaran (kada kvaliteta funkcionira poput znaka), sekundaran (određena prostorno-vremenska stvar ili događaj koji funkcionira poput znaka) i tercijaran (konvencionalni znak). Također, on se može pozvati na svoj objekt na temelju primarnosti, sekundarnosti ili tercijarnosti, odnosno kroz odnose sličnosti,

kontekstualne susjednosti ili zakona. Slijedeći tu trihotomiju, znak može biti a) ikona, b) indeks i c) simbol.

Odnos između znaka i njegovog objekta može se smatrati ikoničnim ako znak nalikuje objektu. Ikona može imati za svojega reprezentatora primarni, sekundarni ili tercijarni znak. Na primjer, osjećaj (primarnost) koji se javlja tijekom reprodukcije glazbenoga dijela simbolom je toga glazbenog dijela. Crtež čaše za vino (sekundarnost) ikona je čaše, no kada se stavi na kutiju, tada pripada piktogramskom kodu te postaje točna kopija znaka (tercijarnost) koji označava *lomljivost*.

Odnos između znaka i njegovoga objekta indeksičan je onda kada objekt utječe na znak. Na primjer, simptom bolesti pokazatelj je te bolesti. Kucanje na vrata znak je posjeta. Indeks ne može imati primarni znak za svojega predstavnika, jer u primarnom znaku postoji samo istovjetnost, kontekstualni susjedi ne postoje. Iz toga je razloga primarni znak uvijek ikona. Indeks, s druge strane, može imati za svojega reprezentatora sekundarni ili tercijarni znak, zbog čega su neke riječi poznate kao *indeksne* (npr. ovo, ono, ja, ovdje).

Znak je simboličan onda kada se na temelju zakona odnosi na svoj objekt. Lozinke, ulaznice za predstave, novčanice i riječi jezika su simboli. Simbolično se pravilo može formulirati apriorno na temelju sporazuma ili posteriorno na temelju kulturne navike. Reprezentant simbola nužno je tercijaran znak, no on sam po sebi ne može djelovati dok se ne *utjelovi* u svojoj kopiji, a od tog trenutka simbol podrazumijeva indeks. Primjerice, crveno svjetlo u prometu označava simbolički primarni znak, no svaka je od njegovih kopija indeksni znak.

2.1.c. Tumač

U znakovnoj trihotomiji tumača, znak može biti a) rema (primarnost), b) dicent (sekundarnost) ili c) argument ili obrazloženje (tercijarnost).

Rematski tumač ima primarnu strukturu – u realizaciji odnosa između reprezentanta i objekta, on se ne odnosi ni na što *drugo* osim na kvalitete reprezentanta, koje su ujedno i kvalitete cijele klase mogućih objekata. Rema nije ni istinita ni lažna,

jednaka je varijabli u funkcionalnoj rečenici. Djeluje poput obrasca s prazninama koje treba popuniti. Tako portret osobe bez ikakvih drugih naznaka predstavlja čitavu klasu mogućih predmeta, odnosno ljudi koji izgledaju poput osobe na portretu. No, ako se portret promatra u kontekstu u kojemu ga prati nešto što ukazuje na ime osobe, tada se razina interpretacije mijenja. Tada primarnost postaje sekundarnost, zbog posebne indeksne oznake.

Dicent je znak koji se tumači na razini sekundarnosti. On funkcionira poput logičke rečenice koja uspostavlja vezu između konstanti: subjekta i predikata, te je ili istinita ili lažna – portret osobe na kojemu je naznačeno i njezino ime jest dicentan indeksni znak. Dicent je ili istinit ili lažan, uspoređen s rečom, koja predstavlja mogućnost te nema vrijednost istine. Dicent nema razloga sam po sebi biti istinit ili lažan, u usporedbi s argumentom ili obrazloženjem kojima se dolazi do zaključka slijedeći racionalne postupke.

Argument je znak koji se također tumači na trostrukoj razini: oblikuje pravilo koje povezuje reprezentantnu vrijednost sa svojim objektom. Argument uvijek ima tercijarni znak kao reprezentativno značenje, a simbol kao objekt. Ovisno o prirodi pravila koje reprezentanta veže za njegov objekt, možemo razlikovati tri vrste argumenata. Pravilo stoga može biti:

- a) nametnuto činjenici (dedukcija; npr. svaki put kada je na semaforu crveno svjetlo, moramo stati)
- b) rezultatom činjenice (indukcija; gdje god da ima dima, ima i vatre)
- c) argument može formulirati pravila u obliku hipoteze koja bi objasnila činjenicu (abdukcija).

Peirce donosi sljedeći primjer za abdukciju: zamislimo da smo ušli u sobu u kojoj je stol na kojem se nalazi šačica bijeloga graha, a pored nje nalazi se vreća istoga bijelog graha. Tada možemo formulirati hipotezu da je grah na stolu zapravo onaj iz vreće. Abdukcija je argument koji se poziva na primarnost kako bi se formiralo pravilo (hipoteza koja je vrlo vjerojatno i pravilo), dok se indukcija temelji na sekundarnosti (pravilo proizlazi iz učestalog promatranja činjenica), a dedukcija isključivo na tercijarnosti (kao pravilo samo sebe opravdava).

2.1.d. Hijerarhija kategorija

Primarnost uključuje jedino sebe, dok sekundarnost uključuje primarnost, a tercijarnost i sekundarnost i primarnost. Iz toga razloga u semiozi postoji princip hijerarhije među kategorijama. Prema tom principu reprezentant (primarni) se ne može pozvati na objekt (sekundarni) iz više kategorije. Tumač (tercijarni) ne može pripadati kategoriji višoj od kategorije njegovog objekta.

Deset klasa funkcioniranja znaka:

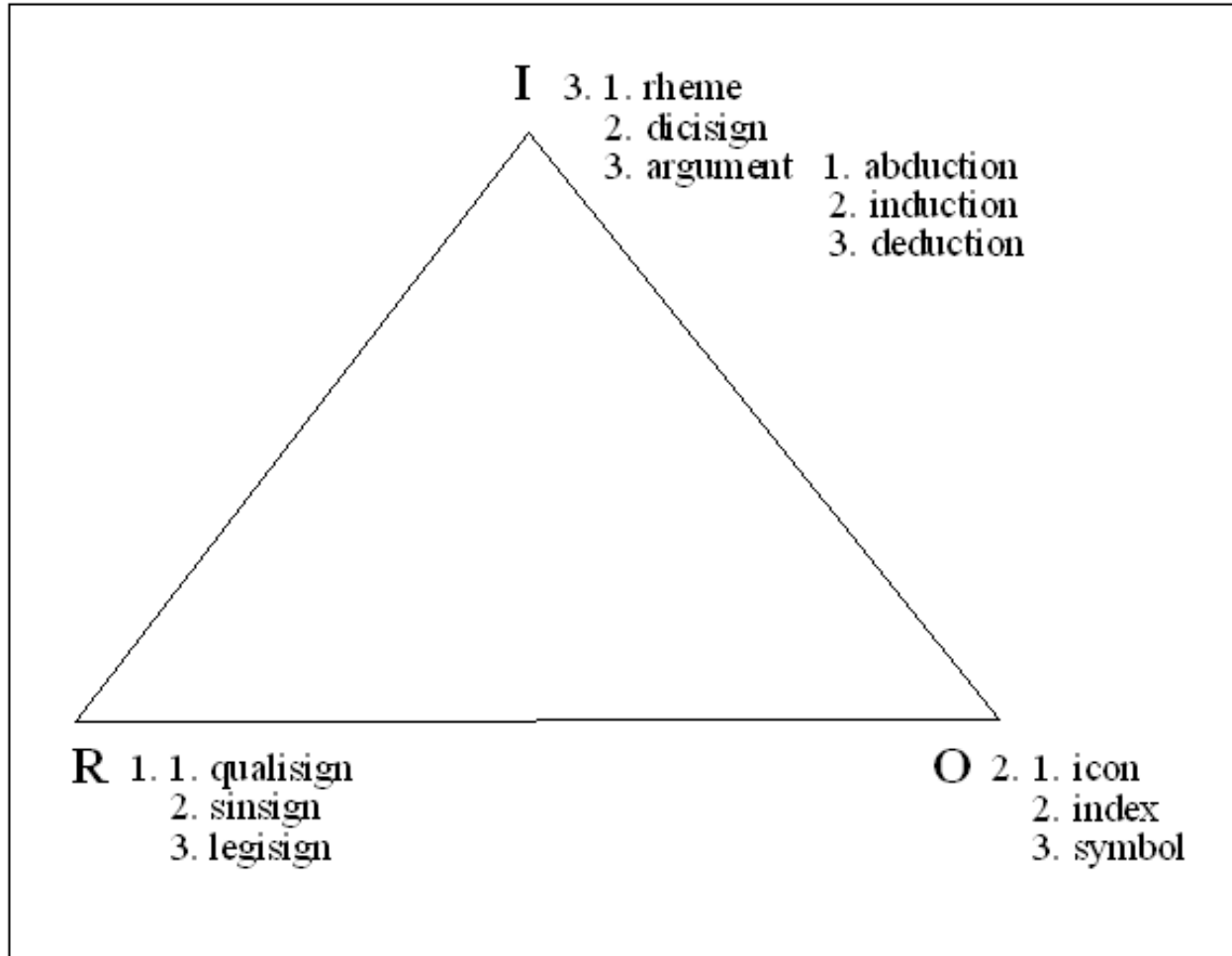
	RO T*	
1)	1 1 1	Rematični ikonični primarni znak
2)	2 1 1	Rematični ikonični sekundarni znak
3)	2 2 1	Rematični indeksni sekundarni znak
4)	2 2 2	Dicent indeksičnog sekundarnog znaka
5)	3 1 1	Rematični ikonični tercijarni znak
6)	3 2 1	Rematični indeksni tercijarni znak
7)	3 2 2	Dicent indeksičnog tercijarnog znaka
8)	3 3 1	Rematični simbolički tercijarni znak
9)	3 3 2	Dicent simboličkog tercijarnog znaka
10)	3 3 3	Argument simbolički tercijarnog znaka a) abdukcija b) indukcija c) dedukcija

*R – reprezentant, O – objekt, T - tumač

Gornji se popis ne odnosi na klase znakova kojima možemo pripisati pojave oznakama, već predstavlja razine interpretacije kojima možemo pripisati pojave.

Sljedeći dijagram prikazuje raspodjelu kategorija u semiozi:

Distribucija kategorija

Slika 1. (preuzeto 7. veljače 2024. <http://www.signosemio.com/peirce/semiotics.asp>)

2.2. Semiotika Charlesa W. Morrisa

Jedan od osnivača moderne semiotike, Charles W. Morris, poziva se na teoriju znakova iz klasične starine koju vezuje za suvremeni razvoj analitičke filozofije jezika (neopozitivizam). Morris semiotici ne pridaje samo filozofski značaj, već je poistovjećuje s filozofijom antropološkoga karaktera. Semiotiku shvaća kao „organon“ svih znanosti. Ističe da semiotika daje jedan opći jezik koji se može primijeniti na svaki drugi jezik.

Smatrao je da semiotika stoji u dvostrukom odnosu prema znanostima – ona je i znanost među znanostima, ali je ujedno i instrument znanosti, čime predstavlja korak prema ujedinjenju znanosti – donosi osnove svakoj specijalnoj znanosti o znacima (lingvistici, logici, matematici, retorici, ali i esteticima). Drugim riječima, svaka znanost koja se koristi znacima, koristi se semiotikom kao instrumentom (Morris 1975).

Morris je istaknuo kako je čovjekov duh neopozivo vezan za uporabu znakova, što ga izdvaja od ostalih živih bića na svijetu. Ljudska kultura, kako ističe Morris, ovisi o znacima i njihovoj uporabi (Dugančić 1989).

Pojam znaka Morris smatra fundamentalnim za znanosti o čovjeku, kao što je to na primjer atom u fizici ili pak ćelija u biologiji. On je svojim radom težio postaviti jednu teoriju znakova te ju fiksirati u jedinjenim stajalištem koje bi to omogućilo.

Morris je semiozu (proces u kojemu nešto igra ulogu znaka) smatrao biheviorističkom – on poriče tzv. centralni značaj privatnih iskustava i introspektivne psihologije. Za Morrisa bi opća teorija znakova trebala imati realistički karakter jer se povezanost znakova u jezičnom sistemu zasniva na uzajamnoj povezanosti objektivnih događaja i ponašanja, organskih, interorganskih, ali i vanorganskih procesa (Morris 1975).

Morris je semiozu odredio s tri (ponekad četiri) činioaca:

- i) ono što služi kao znak, odnosno nosilac znaka
- ii) ono na što se znak odnosi ili designatum
- iii) djelovanje znaka na nekog interpretatora kojemu taj znak nosi značenje, tj. interpretant
- iv) kao četvrti činilac se može uvrstiti i interpretator. Formula bi stoga izgledala ovako: Z označava D za I ako I uzima u obzir D zbog prisustva Z.

Svaki znak, kako je već naglašeno, mora imati designatum, no ne nužno i denotatum. Designatum, kako ističe Morris, nije stvar. On je vrsta, ili bolje klasa objekta, a kako svaka klasa ima (ili nema) članove, tako se denotatum smatraju članovima ove klase (Morris 1975).

2.3. Semiologija Ferdinanda de Saussurea

Uz Peircea i Morrisa, semiotikom se bavio i de Saussure. On ju je definirao kao *znanost koja izučava život znakova u krugu društvenog života*, a smatrao ju je dijelom socijalne i opće psihologije. De Saussure je istaknuo kako bi semiotika trebala pokazati u čemu se sastoje znakovi te koji zakoni njima upravljaju.

U vrijeme de Saussurea, semiotika još nije bila razvijena znanost te je tvrdio da ona, unatoč tomu, ima pravo na postojanje te je njezino mjesto u svijetu znanosti unaprijed određeno. Tvrdio je da je lingvistika samo dio te opće znanosti, a zakoni koje semiotika otkriva itekako su primjenjivi na nju.

De Saussure je smatrao da će psihologija odrediti točno mjesto semiotike u svijetu znanosti, a zadaća lingvista bila je odrediti što to jezik čini posebnim sustavom u skupnosti semioloških činjenica. Lingvistika je time prvi put dobila mjesto među znanostima upravo zbog svoje veze sa semiotikom, jer prema de Saussureu, ne postoji ništa prikladnije od jezika što bi poslužilo za razumijevanje prirode semioloških problema, no, kako ističe, za to je potrebno proučavati jezik u njemu samome.

De Saussure je istaknuo da je lingvistički problem prije svega semiotički problem te ako se želi shvatiti prava priroda jezika, jezik treba uzeti ponajprije u onome što mu je zajedničko sa svim drugim sustavima istoga reda (De Saussure 2000).

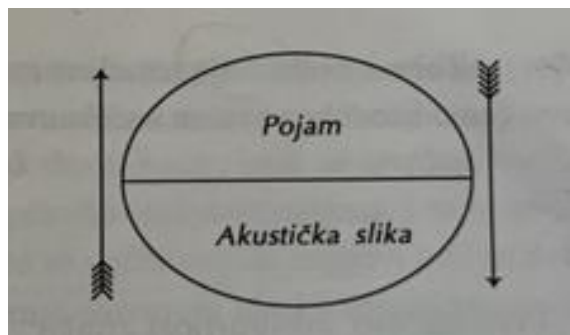
2.3.1. Znak kod de Saussurea

Kada se govori o znaku kao takvom, on predstavlja, tj. označava za čovjeka neki drugi fenomen koji nije on sam. Čovjek-primalac znaka, umjesto da prihvaća znak kao pojavu koja je predodređena isključivo vlastitim karakteristikama, očitava *iza* njega neku drugu

pojavu koja je djelomice prenesena na taj znak: označena je pojava preslikana u znak. Unutar znaka razlikuju se plan izraza i plan sadržaja.

Plan izraza onaj je dio znaka koji biva ostvaren u nekoj materiji, dok je plan sadržaja aspekt znaka na koji je preslikan označeni fenomen. Ti se dijelovi znaka mogu definirati samo u znanstvenom modeliranju znakova i njihovih sistema, dok u realnoj uporabi znak funkcionira kao nedjeljiva cjelina; oni također odgovaraju de Saussureovu označitelju i označeniku. De Saussure ističe da jezični znak ne spaja jednu stvar i jedno ime, kako se to obično misli, već spaja pojam i akustičnu sliku.

Akustična slika nije materijalni zvuk, odnosno čisto fizička stvar, već se radi o psihičkom otisku tog zvuka, o predodžbi koju nam daje svjedočanstvo naših osjetila. Prema tome, jezični je znak psihički entitet s dva lica (slika 2).

Slika 2. (De Saussure 2000)

Nadalje nadodaje da su ta dva elementa usko povezana te jedan doziva drugi. Iz toga se razloga znakom smatra kombinacija pojma i akustične slike. U svakodnevici termin znak pretežno označava samu akustičnu sliku, npr. jednu riječ. Kao primjer, de Saussure uzima riječ *stablo*, odnosno *arbor*. Ističe da ako se *arbor* naziva znakom, to je samo iz tog razloga što sadrži, odnosno nosi pojam *stablo* te time ideja osjetilnoga dijela uključuje ideju cjeline.

Kako bi izbjegao višeznačnost, de Saussure predlaže označavanje triju pojma imenima koja se međusobno dozivaju, dok su u isto vrijeme suprotstavljena. Predložio je da se riječ *znak* zadrži za cjelinu, a da se *pojam* i *akustična slika* zamijene s *označenikom* (*signifié*) i s *označiteljem* (*signifiant*). Dva posljednja termina dobila su prednost jer

označavaju opreku koja ih odvaja – i jedno od drugoga i od cjeline čiji su dio (De Saussure 2000).

De Saussure napominje da znak ima dvije temeljne značajke: arbitrarnost i linearni karakter. Veza između označenika i označitelja je arbitrarna, jer pod terminom *znak* podrazumijevamo cjelinu koja proizlazi iz spajanja jednog označenika i jednog označitelja. De Saussure dalje ističe da svako sredstvo izražavanja prihvaćeno u nekom društvu u pravilu počiva na zajedničkoj navici, odnosno dogovoru (*convention*). Ideal semiotičkog postupka mogu bolje ostvariti znakovi koji su u potpunosti arbitrarni, zbog čega lingvistika ima mogućnosti postati glavni model čitave te znanosti.

Nadalje navodi da je često pojam *simbol* korišten za označavanje jezičnog znaka, odnosno označitelja. No, ističe da to nije najspretniji termin jer značenje simbola nikada nije u potpunosti arbitrarno – simbol nije prazan, u njemu je uvijek sadržan rudiment prirodne veze između označitelja i označenika. Isto tako, de Saussure naglašava kako i sama riječ *arbitraran* zahtijeva opasku, jer nas ta riječ ne bi trebala potaknuti na mišljenje kako označitelj ovisi od slobodnoga izbora govornika; konkretnije bi bilo reći da je znak *nemotiviran*, odnosno proizvoljan u odnosu na označenika, s kojim u stvarnosti nema prirodnih veza.

Drugo načelo, odnosno linearni karakter označitelja, kako naglašava de Saussure, odvija se u samom vremenu, zbog čega preuzima i značajke vremena: proteže se u prostoru te je njegova prostornost mjerljiva samo u jednoj dimenziji: on je crta, tj. linija. O tom načelu ovisi sav jezični mehanizam – akustični označitelj raspolažu samo linijom vremena; njihovi se elementi iskazuju jedan za drugim te tvore lanac.

Jezični je znak, kako ističe de Saussure, posebno zanimljiv za proučavanje jer *izmiče našoj volji*. Označitelj, ako se u odnosu prema ideji koju predstavlja, javlja kao slobodno izabran u odnosu prema jezičnoj zajednici koja se njime koristi, on nije slobodan već je nametnut. Pojedinaac unutar zajednice koja se koristi određenim označiteljem ne može bilo kako promijeniti već napravljeni izbor označitelja; a to ne može s lakoćom učiniti niti masa, jer je masa vezana za jezik takav kakav on jest.

Jezični se znak *izmiče našoj volji*, jer se jezik javlja kao baština naslijeđena iz prethodnih doba te je svako stanje u jeziku uvijek posljedica povijesnih čimbenika koji tumače zašto je neki određeni znak nepromjenjiv, odnosno zašto se danas (kao i kroz

povijest) odupire promjenama. Vodeći se tim zaključcima, de Saussure, kao jednu od bitnih značajki znaka, izdvaja njegovu nepromjenjivost.

Svako jezično stanje uvijek je proizvod povijesnih čimbenika. Upravo ti čimbenici potvrđuju nepromjenjivost jezičnoga znaka, jer ni jedno društvo ne može poznavati jezik drugačije nego kao proizvod naslijeđen od prošlih generacija. Jezik se iz tog razloga treba sagledati i kroz društvenu prizmu, odnosno kao i druge društvene institucije. Unutar svake institucije postoji ravnoteža između povijesnih tradicija te slobodnoga djelovanja društva. No, jezikom kao da više vlada povijesni aspekt jer ne podliježe naglim promjenama – jezik ne može promijeniti samo smjena generacija. Generacije se ne izmjenjuju naglo i potpuno, već se uzajamno prožimaju te svaka ima pojedince različitih uzrasta tj. dobi. Njihovi govori supostoje. Ne događa se to da govor prijašnje generacije naglo nestane dolaskom nove.

Na temelju tih činjenica, de Saussure donosi četiri tvrdnje o prirodi znaka i njegovih promjena:

- i) arbitrarnost znaka, koja bi trebala stajati za njegovu mogućnost promjene, u biti stoji kao štit koji brani svaki pokušaj nagle promjene jezika
- ii) brojni su znakovi potrebni kako bi se ustanovio neki jezik – grafički sustav nekog jezika jest nešto što bi se u teoriji moglo zamijeniti drugim; to bi isto moglo vrijediti i za jezik, no samo u slučaju kad bi jezik imao ograničen broj elemenata, što ni u jednom jeziku nije moguće
- iii) složenost sustava – jedan jezik jednak je jednom složenom sustavu; to je njegova osobina zbog koje nije u potpunosti arbitran, već je relativno racionalan, na što ukazuje nemogućnost mase da ga mijenja
- iv) opiranje kolektivne inercije prema jezičnim novinama – de Saussure ukazuje na to da je jezik u svakom trenutku *posao* svih, jer se njime služe svi i to svakoga dana; iz tog razloga on se ne može uspoređivati s drugim institucijama: propisani zakoni, religijske dogme, pomorska signalizacija i sl. interesiraju samo određene pojedince neke skupine u nekom određenom vremenu.

U jeziku, s druge strane, u svakom trenutku sudjeluju svi i upravo zbog toga jezik podnosi svačiji utjecaj – jezik tvori uniju sa životom društvene mase (de Saussure 2000). Ipak, vrijeme koje utječe na sve, pa tako i na jezik, podvrgava ga proturječju: znak je zbog toga i nepromjenjive i promjenjive prirode. Ovdje se ipak ne radi o paradoksu, niti o nelogičnostima, već se samo snažno ističe kako se jezik dakako mijenja, no ne zbog toga što ga govornici mogu mijenjati. De Saussure po tom pitanju naglašava da je znak sklon promjeni zbog načela kontinuiteta. Te promjene koje se događaju na razini jezičnoga znaka ne odnose se na fonetske promjene koje se događaju na označitelju, kao što se ne odnose niti na promjene u smislu. One su vezane prvenstveno za pomicanje odnosa između označenika i označitelja.

Za primjer se ovdje navodi lat. *necare* (= ubiti) te franc. *noyer* (= utopiti). Promjena je došla na razini pojma i akustične slike, i to tako što je olabavila veza između ideje i znaka. Međutim, *necare* dolazi iz klasičnog latinskog, no ako se za primjer uzme ista riječ na vulgarnolatinskom iz 4. i 5. stoljeća, tada je njezino značenje isto francuskoj riječi.

Upravo je to trajanje znaka u vremenu načelo opće semiotike. Masa je ta koja se svakodnevno služi nekim jezikom i koja utječe na jezik kroz vrijeme. Da se jezikom nitko ne služi u vremenu, on se ne bi ni mijenjao. Isto tako, ako bismo se samo fokusirali na masu koja se služi jezikom, pritom zanemarujući utjecaj vremena, ne bismo mogli vidjeti djelovanje društvenih snaga na jezik. Iz tog su razloga vrijeme, jezik te masa koja se njime služi tri nerazdvojna faktora promjenjivosti jezičnog znaka (de Saussure 2000).

2.4. Semiotika Louisa Hjelmsleva

Semiotička teorija Louisa Hjelmsleva pretežno je izgrađena na postavkama koje je za semiotiku odredio de Saussure. Njegovo je najznačajnije semiotičko djelo „Predgovor teoriji jezika“ iz 1963. godine, kojim je htio uspostaviti teoretičarski model analize jezika, a bazirao ga je na određenom broju precizno definiranih pojmova (distinkcija), premisa te proceduralnih metoda. Hjelmsleva su njegove teorije dovele do veće apstraktnosti nego de Saussurea, no ujedno je time više zašao u dubinu.

Hjelmslevljev se model, kao i de Saussureov, bazira na strukturalizmu, a u središtu je njegovih teorija znak kao funkcija (Taverniers 2008).

U svojim radovima posebno je naglašavao razliku između plana sadržaja i izraza, koji bi odgovarali de Saussureovom označitelju i označeniku. Razlika između dva termina jest isključivo vezana za dvostranost lingvističkoga znaka, pa Hjelmslev donosi sljedeću definiciju: *znak je entitet generiran vezom između izraza i sadržaja*. O tim se stranama jezika, o izrazu i sadržaju, govori kao o planovima. Oni, osim što su okarakterizirani kao dvije recipročne dimenzije jezičnog znaka, kao takvi nisu u njegovim djelima eksplicitno definirani. Hjelmslev je naglasio da se oni mogu definirati jedino u odnosu jednog s drugim, kad su jedan s drugim suprotstavljeni kao funkcije.

Nadalje, proučavao je plan izraza i plan sadržaja s dvije razine. Jedna, ona primarna, odnosi se na sadržaj i izraz jezičnoga znaka kao takvoga, dok se sekundarna odnosi na malo apstraktniju razinu same semioze, bilo da se radi o jeziku ili pak o nekom drugom semiotičkom sustavu.

Na primarnom nivou, sadržaj i izraz mogu se okarakterizirati kao misao, govor, koncept ili zvuk. Nikakav se sadržaj ne može izraziti bez izraza – takvo što nije moguće ni zamisliti. Isto vrijedi i za obrnutu situaciju – ne može biti izraza bez sadržaja. Iako su ti pojmovi sami po sebi apstraktni i međusobno ovisni, Hjelmslev ih objašnjava tako da ističe razliku između sloja misli i sloja zvuka, što je u potpunosti paralelno de Saussureovom konceptu znaka.

Potrebno je istaknuti da interakcija između sadržaja i izraza, a samim time i znaka, ne podrazumijeva isključivo odnos između misli i zvuka. Ta se veza može ostvariti kroz razne vrste semiotičkih sistema, uključujući jezik.

Ono što se smatra najvećim Hjelmslevljevim opažanjem jest njegov koncept u kojem ističe slojevitost znaka, što je razradio kroz denotativnu semiotiku, konotativnu semiotiku te metalingvističku semiotiku. Konotativna je semiotika ona čiji je plan izraza semiotika sama. Ona se sastoji samo od plana sadržaja i plana izraza. Denotativna je semiotika jednostavna semiotika koja se ne može analizirati pukim proučavanjem postavke sadržaj – izraz te je u kontrastivnom položaju naspram konotativne semiotike. Metasemiotika je pak nešto poput pandana konotativnoj semiotici. Tu se radi o

semiotičkom sustavu koji koristi neki drugi semiotički sustav za svoj predmet proučavanja, kao što, primjerice, lingvistika proučava jezik.

2.4.1. Roland Barthes

Na navedene teorije nadovezao se i francuski semiotičar Roland Barthes. On je pojavu izraza i sadržaja definirao kao formu i koncept. Forma označava označitelja, a koncept označeno. Značenje se, prema Barthesu, svodi na generalnu povezanost koncepta i forme te se prvenstveno odnosi na denotativnu semiotiku. Barthes u svojim ranijim radovima tumači konotativne sisteme kao *mitologije* – to su sistemi drugog reda, čije je značenje skriveno, odnosno ne podrazumijeva se *na prvu*.

Konotativno značenje, odnosno označavanje, koje opisuje Barthes tumači se kao znak drugoga reda koji se javlja u određenim situacijama te samom svojom pojavom gradi znak prvoga reda unutar denotativnoga sistema. Usto, ističe tri glavne karakteristike konotativnoga označenog.

Konotativno označeno (koncept) okarakterizirano je *situacijama* i *poviješću*. Označivanje do kojega dolazi zbog konotativnoga znaka bazira se na asocijacijama koje sadrži ovaj koncept i) zato što je zasnovano na asocijaciji, koncept mita jest *otvorenog kraja* („open-ended“) ii) konotativno označeno također se opisuje i kao *namjerno* te je okarakterizirano u odnosu na „funkcioniranje“ u kontekstu. Koncept jest motiviranost koja se nalazi *iza* mita – bez forme je i nestabilno (Taverniers 2008).

3. LAŽNI PRIJATELJI

Termin *faux amis*, odnosno *lažni prijatelji* (ili *lažni parovi*) prvi su put upotrijebili Koessler i Derocquingy 1928. godine u knjizi „Les Faux Amis ou les trahisons du vocabulaire anglais“ (Ljubičić 2003).

Riječ je o parovima leksema iz dvaju jezika, koji su jednaki ili slični oblikom, ali različiti u značenju. Te razlike u značenju stvaraju poteškoće u komunikaciji i prevođenju, zbog čega dolazi do refleksnoga prepoznavanja te pogrešnoga zaključivanja o značenju. Ipak, vrlo su interesantna pojava te se mogu javiti čak i unutar jednoga jezika (u odnosu dijalekt – standard). Pojava lažnih prijatelja nije isključivo vezana za jednu jezičnu porodicu, već se oni mogu pronaći i među jezicima koji pripadaju različitim porodicama. Također, za njih nije nužno da jezici budu u kontaktu (Lewis 2016).

Ono što lažne prijatelje čini ponekad problematičnom pojavom jest činjenica da izraz tih riječi nije u potpunosti predvidiv, zbog čega postoji opasnost od pogrešnoga prevođenja. Riječi koje se smatraju lažnim prijateljima ne moraju imati podudarajuću etimologiju jer je spomenuta opasnost prisutna neovisno o podrijetlu riječi u pitanju (Ljubičić 2003).

Lažni se prijatelji proučavaju kroz tri aspekta – genetskolingvistički, kontaktološki te traduktološki. Genetskolingvističke se postavke odnose na one klasifikacije koje su zasnovane na teoriji koja tvrdi da svi jezici imaju zajedničkoga pretka iz kojega su nastali. Kod analiziranja genetskih postavki koriste se stari pisani spomenici, a kad njih nema rade se komparativne metode rekonstruiranja oblika roditeljskoga jezika.

U slučaju rusko-hrvatskih lažnih prijatelja, najrelevantnija metoda proučavanja bila bi ona genetskolingvistička. Ruski i hrvatski jezik pripadaju slavenskoj grani indoeuropske jezične porodice, sa zajedničkim praslavenskim pretkom.

Kontaktologija je relativno mlada lingvistička grana razvijena u zadnjih pedesetak godina, a bavi se, kako joj i sam naziv kaže, proučavanjem jezika u kontaktu. Pojedine su riječi (pretpostavljenoga) zajedničkog slavenskog prajezika doživjele značenjske promjene tijekom evolucije slavenskih jezika.

Semantika je odredila šest glavnih uzroka promjene značenja, a to su: lingvistički, povijesni, socijalni, psihološki uzroci, strani utjecaji te potreba za novom riječi. Za temu

lažnih prijatelja najbitniji su posljednja dva. Promjene u značenju gotovo uvijek ukazuju na vezu između staroga i novoga značenja. Ta je veza i osnova i preduvjet za promjene u značenju, dok posljedice promjene značenja mogu biti: na razini opsega značenja (ono postaje suženo, prošireno ili ostaje nepromjenjivo) i na razini procjene značenja (pejorizacija i amelioracija). Bitno je naglasiti kako je proces jezičnoga posuđivanja uvelike i proces razjednačavanja.

Kontakt između ruskoga i hrvatskoga jezika jest neizravan, zbog velike geografske udaljenosti, no od 19. stoljeća u hrvatski jezik ulaze rusizmi putem književnosti i znanosti (K. Lewis ovdje naglašava rječnike), a nakon Drugoga svjetskog rata preuzimamo ruske riječi i iz političkoga diskursa. Kako je ruski model nudio veći broj značenja nego hrvatski, ovdje se govori o suženju značenja.

Traduktologija se odnosi na umijeće prevođenja. Ona se kao znanstveno područje u Europi razvila relativno kasno, tek unazad četrdesetak godina. Prevođenje se tradicionalno definira kao pretvaranje jezičnih jedinica jednoga jezičnog sustava u drugi, ali tako da se, koliko je to moguće, sačuva identičnost na njihovom planu sadržaja.

Teorija prevođenja može se promatrati kao: a) lingvistička teorija ili b) autonomna lingvistička disciplina. Ono što se smatra lingvističkom disciplinom u teoriji prevođenja jesu načela deskriptivne lingvistike, jer se ona bavi de Saussureovim *langue* – opisuje kako funkcioniraju jezični sustavi, kontrastivna je jer prikazuje potencijalne razlike između dvaju jezika; dalje je to pragmalingvistika – ona se bavi de Saussureovim *parole*, tj. promatra jezične navike individualnih sudionika prijevodnoga procesa; te kognitivna lingvistika, koja se bavi proučavanjem spoznajne osnove jezika kao izraza izvanjezičnoga svijeta.

Kod prevođenja se osim lingvističkih aspekata trebaju uzeti u obzir i oni kulturološki, tj. nelingvistički. Iz toga se razloga ističu sljedeći stalni elementi prijevodnoga procesa: izvorni jezik, individualni govornik određenoga jezika (izvorni odašiljalac), komunikacijski kanal, primatelj, povratna sprega, ciljni jezik kojim se kodira prevedena poruka, prevoditelj te krajnji primatelj (tj. individualni govornik ciljanoga jezika). Ti su elementi podjednako važni te međusobno ovisni u prijevodnom procesu, zbog čega ih uvijek treba uzeti u obzir tijekom prevođenja, jer u suprotnom dolazi do metodoloških pogrešaka (Lewis 2016).

4. ANALIZA LAŽNIH PRIJATELJA

Analiza je provedena na sljedeći način: prvo je prikazana definicija ruske riječi koju prati definicija njezinoga hrvatskog lažnog prijatelja. Zatim je definiran i hrvatski prijevod ruske riječi. Sve su definicije popraćene etimologijom. Etimologije dvaju jezika zatim se uspoređuju te se na temelju usporedbe iznose zaključci. Promjene u akustičnoj slici promatraju se s genetskolingvističkog stajališta. Također, ističe se i tko je zadržao stariji (slavenski) oblik.

U analizu su uključene i izvedenice iz sakupljenih riječi koje su nužne za prikaz funkcioniranja jezičnoga znaka unutar jezika.

Sve su ruske riječi transliterirane, a za svrhu ove analize posložene su prema ruskoj azbuci.

- **Беда (bieda) – jad**

Беда se u ruskome jeziku definira kao nesreća, nevolja ili teška bezizlazna situacija (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/1231/>). Sinonimom se smatra несчастье (nesč'ast'ie) (dosl. *nesreća*). Riječ se pojavljuje u staroruskom obliku бѣда, koji je proizašao iz staroslavenskoga sa značenjem *nesreća, tuga*. Svoj korijen riječ vuče iz indoeuropskog bed-, značenja *loše, nesreća*. Prvotno značenje bilo je *ugnjetavanje, progonstvo* (URL: <https://lexicography.online/etymology/б/беда>).

U hrvatskome se jeziku *bijeda* definira kao veliko, krajnje siromaštvo, potpuna neimaština, duhovno siromaštvo, ništavilo, moralna niskost, nečasnost, kleveta, objeda (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>). Izvorno značenje indoeuropskog korijena *b^heyd^h bilo je *društvena obveza*, odakle se razvilo značenje *ovisnosti o drugoj osobi, prinuda*, što je dovelo do slav. *nesreća*. Izvorno značenje u slavenskome čuva denominativni glagol *bediti*, odnosno *siliti, prinuđivati* (u starocrkvenoslavenskom i bugarskom riječ znači *klevetati*). Postoji mogućnost da je hrvatska *bijeda* srodna onoj litvanskoj jer obje znače *nesreća*, no moguće je kako je baltička riječ samo posuđenica iz slavenskoga (Matasović 2016). Bijeda se u hrvatskome jeziku svakako više veže uz financijsko stanje osobe, nego uz emotivno, dok je u ruskome jeziku situacija obrnuta.

Riječi koje su proizašle iz oblika беда: prid. бедный (biednyj), prid. бедовый (biedovnyj), glag. бедовать (biedovat'). U hrvatskome imamo oblik *bijedan (bijedni)*, no on označava nekoga tko živi u bijedi. Ruski бедный odgovarao bi našem *jadan (jadni)*. Бедовать odgovara hrvatskome *jadovati*.

Iz prikazanoga možemo vidjeti kako je došlo do promjene u akustičnoj slici u hrvatskome jeziku jer se značenje suzilo na *materijalnu bijedu*.

- **Буква (bukva) – slovo**

Буква se u ruskome definira kao grafički znak uključen u abecedu; jedinica; izravno i strogo značenje čega (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/2368/>). Dolazi iz stsl. боукъви što je označavalo *knjigu* (URL: <https://lexicography.online/etymology/vasmer/б/буква>).

Bukva se u hrvatskome jeziku definira kao listopadno stablo iz porodice dvosupnica, drveće jednostavnih listova te jednospolnih i jednodomnih cvjetova; osoba slabije moći shvaćanja, tikvan. Dolazi iz prasl. *buky = knjiga (URL: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f15vXxk%3D).

Proizašli termini od *bukva* u ruskome jeziku su буквенный (bukvennyj) prid., koji odgovara hrvatskome *pismen*, буквальный (bukval'nyj) prid., što u hrvatskome znači *doslovan* te im. буквාරь (bukvar') i im. буквоёд (bukvoied) koje nemamo u hrvatskome jeziku. Iz navedenih primjera (pogotovo u ***bukvalno – doslovnno***) možemo uočiti kako se akustična slika mijenjala u hrvatskome jeziku jer je došlo do pomaka u značenju.

- **Враг (vrag) – neprijatelj**

Враг se u ruskome definira kao osoba koja je u neprijateljstvu s nekim, zakleti neprijatelj; neprijateljska snaga (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/4189/>). Proizlazi iz općeslavenske, odnosno staroslavenske osnove *vorg, koji je srodan njemačkome wargs (*ljut*) te gotskom wrikan (*progoniti*) (URL: <https://lexicography.online/etymology/в/враг>).

U hrvatskome se jeziku *vrag* definira kao simbolično biće, oličenje zla; đavao, napasnik, pali anđeo, sotona; nestašno, nemirno dijete/osoba

(URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>). Riječ je dobila značenje *đavla* tek nakon pokrštavanja Slavena, a današnji je oblik dobila na sljedeći način: *vorg – *neprijatelj, protivnik* < indoeur. *werg (stprus. *wargan* – zlo; lit. *vargas* – bijeda, nužda; latv. *vargs*, steng. *wearg* – zločinac) (Matasović 2016).

U hrvatskome jeziku ruskome *vragu* odgovara *neprijatelj*, odnosno onaj koji vodi rat kao druga, neprijateljska strana; onaj koji drugoj osobi želi nanosi zlo; ono što nanosi štetu, bolest, nesreću; onaj koji se bori protiv čega štetnoga

(URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Riječi koje su proizašle u ruskome jeziku iz oblika *vrag* su: враждебный (vraždebnyj) prid. – vražji (u značenju *neprijateljski, prijeteci*), вражда (vražda) im. – neprijateljstvo, враждовать (vraždovat') glag. – neprijateljivati.

Do promjene u akustičnoj slici, a time i u samom jezičnom znaku, došlo je u hrvatskome jeziku, gdje je *vrag* uslijed utjecaja crkve dobio značenje *đavla*, neprijatelja Boga i ljudi.

- **Врач (vrač') – liječnik**

Ruski se *vrač* definira kao stručnjak s visokim medicinskim obrazovanjem; liječnik – terapeut; epidemiolog; radiolog; kirurg (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/4215/>).

Врач i врачевание (vrač'evanie) sinonimi su ruskih riječi лечение (lieč'enie) i целение (cielienie) – u hrvatskome imamo *zacijeliti*.

(URL: <https://etymolog.ruslang.ru/vinogradov.php?id=vratsch&vol=3>).

U hrvatskom, srpskom i bugarskom, riječ *vrač* ima isto značenje, no u slovenskom se jeziku značenje podudara s ruskim jezikom. Hrvatski *vrač* je čovjek koji se brine o kulturnim obredima u nekim kulturama; svećenik, mag; zast. liječnik

(URL: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f19vURI4).

Riječ je u hrvatskome jeziku u 13. st. označavala liječnika, no već u 17. st. čarobnjaka, vješca. Nastala je od prasl. i stsl. *vračь* – *gatar, vrač, iscjelitelj*. Izvedena je iz glagola *vъrati (rus. *вратъ*) – *lagati* te *ворчаты* – *mrmljati*, koje upućuje na *vъrġčati (Matasović 2016).

Liječnik – onaj koji po zakonu ima pravo liječenja; onaj koji liječi. Riječ je izvedena od imenice *lijek* (*sredstvo kojim se suzbija bolest*; medikament, a razvila se iz prasl. *lěкъ, koji ima današnje značenje (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Ruski je *vrač* dao sljedeće oblike:

- врачéбный (*vrač'ebnyj*) prid. – liječnički
- врачевание (*vrač'evanie*) im. – liječenje
- врачевать (*vrač'evat'*) glag. – liječiti
- врачíха (*vrač'iha*) im. – liječnica.

Iz navedenoga možemo uočiti kako se u hrvatskome jeziku tijekom vremena promijenila akustična slika, a time i sami jezični znak, zato što se značenje u 17. stoljeću u hrvatskome jeziku pomaknulo s *liječnika* na *čarobnjaka*.

- **Гроб (grob) – lijes**

Grob u ruskome jeziku definiran je kao posebna duga kutija s poklopcem u kojoj se pokaraju pokojnici; lijes; kraj, propast (zagrobni život = загробная жизнь) (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/6171/>).

Riječ je o općeslavenskoj riječi nastaloj od osnove *grebti (копать, рыть - *kopati, riti*). Prvo značenje bilo je яма (jama) – *ono što je iskopano*. Dolazi od stslv. oblika гробъ te u toj ili sličnoj formi postoji u svim slavenskim jezicima. Korijen je nastao iz grab (могила – *grobnica*). Značenje se u ruskome jeziku mijenjalo iz *jama* > *grobnica* > *lijes* (URL: <https://lexicography.online/etymology/r/гроб>).

Grob u hrvatskome jeziku predstavlja jamu u koju se polažu posmrtni ostaci pokojnika; tiho, mračno mjesto ili prostor (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>). Dolazi od prasl. i stsl. гробъ te ima isti korijen kao i riječ *gropsti* (Matasović 2016).

Riječi koje su proizašle iz ruskoga *grob*:

- грóбитъ (*grobot'*) glag. – nema u hrvatskome
- гробнiца (*grobnica*) im. – grobnica

- гробовщик (grobovšik) im. – pogrebnik
- гробокопатель (grobokopatel') im. – grobar
- загробный (zagrobnyj) prid. – zagrobni
- надгробие (nadgrobie) im. – nadgrobni spomenik
- надгробный (nadgrobnyj) prid. – nadgrobni
- угробить (ugrobit') glag. – stjerati u grob.

Akustična slika nije se puno promijenila – grob i lijes usko su povezani pojmovi. Do promjene u jezičnom znaku došlo je u ruskome jeziku jer se značenje pomicalo s *jame* na *grobnicu* te na kraju na *lijes*. Koliko je akustična slika ostala nepromijenjena vidi se u primjerima koji su proizašli iz ruske riječi: *grobnica* je i dalje grobnica, za/nad-grobni u oba jezika nosi isto značenje.

- **Дом (dom) – zgrada, kuća**

Ruski je *dom* stambena ili institucionalna zgrada; novogradnja; vlastiti dom u kojem obitelj/ljudi žive zajedno; kućanstvo; obiteljski dom; mjesto na kojem žive ljudi ujedinjeni zajedničkim životnim uvjetima i(li) interesima; ustanova koja služi javnim potrebama; dinastija (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/7388/>).

Radi se o staroj indoeuropskoj riječi: grč. *domos*, sansk. *damas*, lat. *domus*. Riječ se može pronaći u staroruskom obliku домъ, sa značenjem rezidencija, stan; javlja se u 11. st., kada je označavala *bilo koju zgradu za stanovanje*, kao i *obitelj ili ljude koji žive zajedno* (URL: <https://lexicography.online/etymology/д/дом>).

Dom je u hrvatskome jeziku ambijent u kojem se živi; kuća; obitelj i kućna čeljad; domovina, ono otkuda se potječe; zavičaj, ustanova namijenjena za rad neke organizacije ili smještaj osoba (planinarski dom, starački dom); parlament. Dolazi iz prasl. i stsl. domъ: *kuća* (URL: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f1ZgURI%3D).

Zgrada – ono što je građeno; građevina za stanovanje, poslovnu djelatnost ili za smještaj čega. Riječ je nastala spajanjem čestice s sa *graditi* (podizati, zidati; izrađivati, praviti) koja dolazi od prasl. *gorditi (prasl. *gordъ: ograđeno mjesto, naselje). U ruskome se jeziku *grad* i danas naziva *gorod* (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Razlike u značenju nisu toliko velike, iako je *dom* u hrvatskom jeziku više emocionalno obojen, jer se odnosi na rodnu kuću ili kraj. U ruskome je jeziku *dom* bilo koja građevina ili zgrada.

Iz ruskog su se *doma* razvili sljedeći oblici:

- *дома* (*doma*) pril. – doma, kod kuće
- *домашний* (*domašnij*) prid. – kućni
- *домовой* (*domovoj*) im. – kućni duh *domovoj*
- *домой* (*domoj*) pril. – doma, kući
- *домовладелец* (*domovladelec*) im. – kućevlasnik
- *домосед* (*domosjed*) im. – onaj koji *sjedi* doma (u hrvatskome je najbliži pojam *kućanica*).

U navedenim primjerima možemo uočiti kako je akustična slika minimalno promijenjena. Sve izvedenice ruske riječi *dom* usko su povezane s hrvatskim značenjem riječi. Do promjene jezičnoga znaka došlo je u ruskome jeziku – u starijim vremenima *dom* je i u ruskome označavao zgradu/kuću za stanovanje.

- **Живот (život) – želudac**

Život se u ruskome jeziku definira kao dio tijela uz zdjelicu u kojem se nalaze probavni organi; želudac, crijeva (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/8260/>).

Etimološki rječnik Maksa Fasmera donosi sljedeće:

- i. iz staroslavenskog – *животъ* – u značenju *život*
- ii. dio tijela, trbuh
- iii. imanje, posjed.

Riječ je u staroruskom značila kao i u hrvatskome danas – *život*, *imanje*, *životinja* (URL: <https://lexicography.online/etymology/vasmer/ж/живот>).

Život je u hrvatskome jeziku stanje bića od rođenja do smrti, ukupnost funkcija individualizirane i organizirane tvari; snaga, svježina, zdravlje; struk, dio tijela (ovaj je loše građen: ima ženski život (široke bokove); živost, izrazitost, itd. Riječ se razvila iz

prasl. i stsl. живъ, u istom značenju kojeg ima i danas u hrvatskom jeziku (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Usporedbama je dokazano kako je u slavenskome život prvotno značio što i danas u hrvatskome, dok se značenje *trbuh* i *živo biće* razvilo sekundarno (Matasović 2016).

Želudac je u hrvatskome jeziku definiran kao organ za probavu hrane, smješten u gornjem dijelu trbušne šupljine (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>). Riječ nam dolazi iz prasl. *želǫдъсь, odn. *želǫдъкъ. Pretpostavlja se da podrijetlo riječi dolazi od prasl. *želǫдъ, koje je značilo *žir*, jer želudac pomalo nalikuje žiru, no za to ne postoje konkretni dokazi (Matasović 2016).

Riječi koje su proizašle iz ruskoga život:

- живóтное (životnoe) im. – životinja
- живóтнѣй (životnyj) prid. – životinjski
- жить (žit') glag. – živjeti
- живóй (živoj) prid. – živ.

Iz primjera možemo uočiti kako se akustična slika minimalno promijenila, no do lažnoga prijateljstva dolazi najvjerojatnije zbog nastanka sekundarnoga značenja uslijed veze želudca i života. Ta je veza neosporiva, pogotovo tijekom teških životnih uvjeta, velikih ratova i gladi.

- **Завод (zavod) – tvornica**

Завод je industrijsko poduzeće s mehaniziranim proizvodnim procesima; metalurški pogon; rad u pogonu; poduzeće za uzgoj čistokrvnih i rasnih životinja (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/8536/>).

Riječ je vjerojatno potekla od завести – *započeti, poduzeti*. U starijim je vremenima завод bilo mjesto gdje se uzgajaju životinje (konji, ribe); kasnije se riječ upotrebljavala i za tvornice sapuna, šećera i dr. Srodna riječ je заведение (zavedenie) u značenju *institut, institucija*, iz čega je proizašao glagol завести (zavesti) – *početi, uvesti, napraviti*. Riječ se u današnjem značenju u ruskom jeziku javila u 16. st., a radi se o izvedenici od

устроить i оборудовать – *organizirati* i *opremiti* te je prvobitno značenje bilo *ono što je pokrenuto*. Kasnije je dobilo današnje značenje – poduzeće, ustanova, tvornica (URL: <https://lexicography.online/etymology/з/завод>).

Zavod je u hrvatskome ustanova, društvo ili organizacija koja promiče istraživanje, znanost, obrazovanje, obavlja razne djelatnosti (kazneni zavod, zavod za zapošljavanje...); poduzeće ili tvornica. Hrvatski jezični portal ističe kako se riječ razvila iz ruskog *zavod*, odnosno *za* + *voditi* (pokazati put, rukovoditi, davati smjer kretanja; pomagati kome u hodu) (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Tvornica se pak definira kao veće proizvodno poduzeće s mehaniziranim procesom proizvodnje i podjelom rada u tom procesu; ono što se proizvodi u velikim količinama; žarište, tj. izvorište čega. Dolazi od riječi *tvoriti* (djelovati da što uđe u sastav neke tvari ili cjelinu, po nekoj zakonitosti) (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Riječ je nastala iz prasl. **tvoriti*, što je značilo *primiti*, *stisnuti* (rukama). Značenje se razvilo od *stisnuti*, preko *oblikovati*, do *izraditi*, *tvoriti* (Matasović 2016).

Riječi koje su nastale iz ruskoga *zavod*:

- заводитъ (zavodit') glag. – voditi
- завести (zavesti) glag. – dovesti, postaviti, osnovati, započeti
- заводчик (zavodč'ik) – uzgajatelj.

Voditi, odnosno *vesti* i dalje se može pronaći u navedenim primjerima, no označitelji, odnosno akustične slike su različiti. U hrvatskome jeziku *zavoditi* i *zavesti* opet imaju potpuno drugo značenje nego u ruskome. Ako se riječi na trenutak pobliže promotre, ni *za-* nema identično značenje u oba jezika. Ipak, prvotno se značenje riječi može i danas uočiti u hrvatskome jeziku.

- **Искусство (iskusstvo) – umjetnost**

Rusko je *iskustvo* stvaralačko promišljanje, reprodukcija stvarnosti u umjetnosti; glazbena umjetnost; umjetnost kina; likovne umjetnosti; vještina, zanat, poznavanje materije; majstorstvo (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/11080/>).

Искус (iskus) se u staroruskom koristio u značenju u kojem ga danas imamo u hrvatskom jeziku – iskustvo. F. I. Buslaev je napisao kako вкус (vkus) i искусство dolaze od istog korijena кусити (kusiti), koji se može pronaći i u sanskrtu kao *kuš*, sa značenjem *izvući, preispitati, prihvatiti, okružiti* (URL: <https://www.wisdomlib.org/definition/kush>).

U ruskom je jeziku termin *iskustvo* (umjetnost) povezan s idejom prevare, zavođenja – *искушение* (iskušenje) koje ima isto značenje kao i u hrvatskom jeziku, *искусить* (iskusit') što znači *iskušati*. Riječ se javlja u ruskom jeziku u 17. stoljeću kao objašnjenje pojma *eksperiment*. U 18. st. *iskustvo* se u ruskom jeziku tumači kao vještina, umjetnost, znanje koje se stječe čestim ponavljanjem neke radnje. Kroz 18. i 19. st. došlo je do produblivanja i diferencijacije značenja riječi: vješt, vještina; umjetnost, majstorstvo (URL: <https://etymolog.ruslang.ru/vinogradov.php?id=iskusstvo&vol=3>).

Iskustvo u hrvatskome jeziku znači trenutačno promatranje ili praktično poznavanje činjenica ili događaja; znanje ili vještina kao posljedica spomenutog; događaj ili serija događaja koji obogaćuju osobnost i znanje. Pojam dolazi od pridjeva *iskusan*, koji dolazi od prasl. *iskusъnъ, odnosno *is* + *kušati* (= uzimati jelo ili piće kako bi se ocijenilo, tj. odredio okus ili sadržaj po okusu; iskusiti; pokušavati; probati, usuditi se). *Kušat* na ruskom jeziku znači *jesti* (URL: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=eldvXBI%3D).

Umjetnost se u hrvatskome definira kao stvaralačka djelatnost osnovana na osjetilnosti i izražena pomoću govorne ili pisane riječi, glasa, linija, boja, pokreta, plastičnog oblika, konstrukcije i dr.; velika vještina u nečemu. Riječ se razvila iz pridjeva *umjetan* (= koji se ne dobiva prirodnim putem), koji se pak razvio iz glagola *umjeti* (= vladati kojom vještinom, biti sposoban za što). Podrijetlo riječi dolazi od prasl. i stsl. *uměti*, što je usko povezano s imenicom *um* (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Rusko *iskustvo* dalo je sljedeće oblike:

- *искусственный* (iskusstvenyj) prid. – umjetan
- *искусственность* (iskusstvennost') im. – lažnost, umjetnost, artificijelnost
- *искусник* (iskusnik) im. – umjetnik
- *искусница* (iskusnica) im. – umjetnica
- *искусный* (iskusnyj) prid. – vješt.

Iskustvo se u oba jezika, na ovaj ili onaj način, definira kao vještina, znanje, tj. nešto naučeno. Umjetnost i je nešto što se mora iskusiti, ona jest u svojoj naravi iskustvo – što umjetnika, što promatrača. Isto tako, veliki su umjetnici i *majstori* koji su posvetili cijeli život svome zanatu.

U hrvatskome jeziku imamo riječ *iskušenje*, koje značenjski odgovara ruskoj riječi. Podsjetimo se na ranije navedenu činjenicu koja glasi da je u ruskome jeziku *iskustvo* povezano s idejom prevare. Akustična slika ostala je netaknuta u tom promjeru, dok je u ostalima ona promijenjena.

- **Казна (kazna) – blagajna, riznica**

Казна se u ruskome definira kao novac, imovina u vlasništvu države ili zajednice, organizacije. Državna blagajna, vojna blagajna; država kao vlasnik tih sredstava; novac, vrijednost; imovina (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/11408/>). Riječ dolazi iz turskih jezika u kojima označuje *riznicu*.

Prvi se put susreće u ruskome jeziku u 14. st., kada je označavala *vlasništvo, ostavu* (URL: <https://lexicography.online/etymology/к/казна>).

Kazna u hrvatskome znači oduzimanje ili ograničavanje čovjeku nekog pravno zaštićenog dobra; izrečena ili izvršena sankcija za krivicu, prijestup, zločin; mjera ili postupak u odgojne ili druge svrhe. Dolazi iz prasl. i stsl. kazń, originalnog značenja *ono što je izrečeno, dosuđeno* (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Blagajna se u hrvatskome definira kao posebno izrađen ormar u kojem se čuva novac, vrijednosni papiri i dr. – kasa; odio za rad sa strankama u prostorijama (banaka, ustanova, poduzeća itd.); organizacija za uzajamno pomaganje, osiguranje i sl. koja posluje s novcem. Izvedena je od riječi *blago* (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Riječi koje su nastale iz ruskoga *kazna*:

- казначей (kaznačej) im. – rizničar
- казначейство (kaznečejstvo) im. – riznica.

Riječ je u ruski jezik ušla preko turskih, dok je u hrvatskome jeziku očuvan slavenski korijen. Iz tog se razloga ovdje radi o različitim akustičnim slikama, odnosno o različitim jezičnim znakovima.

- **Koca (kosa) – pletenica**

Koca je u ruskome nekoliko dugih pramena kose, ili drugih niti, ispletениh na poseban način (pletенica), tkani u obliku snopa; poljoprivredni alat – zakrivljeni nož na dugoj dršci za rezanje trave (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/13093/>).

Naziv za oruđe i frizuru indoeuropskog su podrijetla:

- za poljoprivredni alat najvjerojatnije dolazi iz drevnog indijskog jezika *casati* – *rezati*; na lat. ima oblik *castrare* s istim značenjem
- naziv za frizuru nalazimo u grč. *keskeon* – *vući*; istu osnovu ima i glagol *чесать* (česat') – *češljati*, pa bi *kosa* u ruskome doslovno značila *češljana*.

(URL: <https://lexicography.online/etymology/к/кoca>)

Kosa u hrvatskome znači vlasi na glavi čovjeka; ukrivljen dug nož na držalu, oruđe kojim se, držeći ga s obje ruke, kosi trava; padina. Dolazi iz prasl. *kosa – *češljati*. *Pletenica* je u hrvatskome ispletена kosa od dva ili više dijela; kečka; pecivo od prepletенog tijesta; spleten ukras. Dolazi od glagola *plesti*

(URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Riječ *kosa* nema puno izvedenica ni u ruskome ni u hrvatskome jeziku, no možemo zaključiti kako su promjene u označitelju (akust. slici) minimalne.

- **Кружка (kruška) – šalica**

Кружка je definirana kao čaša s ručkom; šalica (zemljana, glinena, aluminijska); željezna kutija s rupom u poklopcu za prikupljanje novaca (škrabica)

(URL: <https://www.vedu.ru/expdic/13540/>).

Ovaj je oblik riječi nastao kao umanjениca posuđenice iz njemačkoga jezika – *Krug* (vrč) – *kruška*. U poljskome postoji *kruž* (vrč), u starogermanskome *krûs(e)* s istim

značenjem, a oboje je najvjerojatnije izvedenica od grč. κρωσσός (vrč). U ruski je jezik riječ došla u 15. st., najvjerojatnije preko poljskoga jezika

(URL: <https://lexicography.online/etymology/к/крыжка>).

Kruška je u hrvatskome šumsko drvo i voćka iz porodice ruža; jedan od oblika kubure; predmet koji oblikom podsjeća na krušku (el. žarulja); sredstvo za trening u boksu (URL: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=eldmWxY%3D).

Riječ je nastala od prasl. *krušьka, što je izvedeno od *kruša; no postoji i varijanta *gruša, *grušьka (npr. u ruskome jeziku sa značenjem *kruška*). Srodni su i lit. kr(i)auše, latv. krausis (u dijalektu *grauše*) – *drvo kruške*.

Dublja etimologija nije sigurna, no pretpostavlja se kako je riječ vjerojatno došla iz nekih istočnih izvora. Druga je vjerojatnost da je varijacija u početnom suglasniku nastala analogijom: postoje dva glagolska korijena – *kruš – *kršiti* i *gruš – *gruhati*, koja su oba imala značenje *razbijati*. Do ukrštanja korijena došlo je najvjerojatnije još u baltoslavenskom. Značenjska veza nije u potpunosti jasna, no riječ *kruška* mogla je biti izvedena od jednoga od ta dva glagolska korijena. Pretpostavlja se kako je značenjska motivacija bila u nepravilnom obliku ploda, a druga mogućnost upućuje na to da plod kruške treba brati sa stabla, jer inače istrunu (*gruhati* u značenju *tresti* i *lupati*) (Matasović 2016).

Šalica je u hrvatskome definirana kao manja posuda s ručkom sa strane iz koje se pije; količina tekućine ili sipke tvari koja stane u šalicu (*šalica brašna*) (URL: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=d1hmWRI%3D). Radi se o posuđenici iz njem. *Schale* < *skel (st.nord. *skala* – posuda za vaganje) + deminutivni sufiks -ica (Matasović 2016).

Kruške također nemaju mnoštvo izvedenica. U hrvatskome imamo *kruškast* i *kruškolik* (onaj koji ima oblik kruške). Možemo uočiti kako je ruska *kruška* (krug – vrč) nastala pod utjecajem germanizma, baš kao i hrvatska *šalica*. U slavenskome imamo oblik *gruša/gruška* koji postoji i danas u ruskome jeziku s istim značenjem – *kruška*.

- **Красно (krasno) – crveno**

Krasno je u ruskome jeziku crveno; vuče svoje korijene iz staroslavenskoga *крас* (kras), što je označavalo sve ono što je lijepo, oku ugodno. Tako je u to vrijeme *красная девица* (krasnaja dievica) značilo *prekrasna djevojka*. Mrežni etimološki rječnik Krilova G. A. ističe kako se značenje promijenilo sa staroslavenskog pojma za ljepotu u crvenu boju, jer se starim Rusima jako svidjela crvena te su ju smatrali (pre)krasnom (URL: <https://lexicography.online/etymology/к/краса>).

Krasno u hrvatskome definirano je kao ono koje je iznimne ljepote, divno; koje je ugodno, izvrsno. Potječe iz *prasl.* i *stsl.* *krasa*, što znači *ljepota* (URL: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=elhmWRA%3D).

Crveno se pak definira kao ono koje je boje krvi, cvijeta divljeg maka. Dolazi iz *prasl.* **čъrvenъ*, koji je označavao *crva* (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

U ruskome jeziku su iz riječi *krasno* nastale:

- *красавица* (krasavica) im. – ljepotica
- *украшение* (ukrašenie) im. – ukras
- *красота* (krasota) im. – ljepota
- *краса* (krasa) im. – slava, ponos, biser.

Akustična slika, a time i jezični znak, doživjeli su svoju promjenu u ruskome jeziku zbog snažne veze između crvene boje i ljepote.

- **Куча (kuč'a) – gomila**

U ruskome je jeziku *куча* definirana kao velika količina nečega nagomilana na jednom mjestu; hrpa (pijeska, kamenja, novaca); veliki broj nekih predmeta nagomilanih na jednom mjestu; neuredna gomila ljudi ili životinja – gužva (razg.); akumulacija nečega (URL: <https://lexicography.online/к/куча>).

U hrvatskome ona znači zgradu koja ima zidove i krov te služi za stanovanje; hiža; obitelj, porodica; poduzeće, ustanova, tvrtka (npr. izdavačka kuća). Riječ se razvila iz

prasl. *kõtja (koliba, daščara) koja je pak došla iz prasl. i stsl. kōtъ – *kut*. (URL: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=eldvXhM%3D).

Zabilježeno je da je i u staroruskom *куча* označavala kolibu. Pretpostavlja se da je riječ proizašla iz *kōtati – *prekriti, sakriti*, što je srodno sa staropruskim pokunst, odn. *štititi*. Veza s korijenom koji se nalazi u *kutu* nije vjerojatna, zbog naglaska (Matasović 2016).

Gomila je u hrvatskome definirana slično kao i *куча* u ruskome – mnogo stvari nabacanih na hrpu, materijal nabacan na hrpu (gomila pijeska); mnogo ljudi u zajedničkom kretanju, svjetina (URL: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=fFZiXRQ%3D).

Dolazi od starijega *mogyla, što znači *nadgrobni humak*. U ruskome je *mogila* i danas jedna od riječi za grob. Starija je *mogyla proizašla iz prasl. *gomola, što je značilo *hrpa*. Gomola se može pronaći u staroruskom te u današnjem poljskom i albanskom (Matasović 2016).

Riječi koje su u ruskome jeziku proizašle iz *kuće*:

- *кучевой* (kučevoj) – i. kumulonimbus; ii. ono što se odnosi na hrpu tj. gomilu
- *кучный* (kučnyj) prid. – skučeno.

Skučeno nam u hrvatskome ukazuje na srodnost akustičnih slika, ipak, radi se o dva posve drugačija jezična znaka, no zbog etimologije se nameće zaključak da je starije značenje zadržano u hrvatskome jeziku.

- **Лес (lies) – šuma**

Лес je u ruskome definiran kao mnogo stabala koja rastu na velikom prostoru sa zatvorenim krošnjama; posječena stabla kao građevinski i industrijski materijal; mnoštvo čega podignutog i usmjerenog prema gore (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/14175/>).

U hrvatskome se jeziku definira kao sanduk u kojem se sahranjuje; mrtvački sanduk, kovčeg (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Brojne su potvrde riječi u hrvatskim dijalektima, no značenje je bliže onom ruskom; *lês* – drvena građa, mladice na živoj stabljici (Vrgada), *lês* – posječeno drvo (Grobnik), *lês* – mrtvački sanduk (Varaždin). Prvo značenje odnosi se na drvo kao građevni materijal, staro deblo; drugo značenje je *mrtvački kovčeg*, a treće – mrtvačka nosila. Riječ je nastala iz prasl. *lěsъ – šuma, drva. Dublja se etimologija ne zna, no pretpostavlja se kako se riječ razvila od *list*. Prasl. *lěsъ u početku se odnosio na listopadnu šumu, dok je za onu zimzelenu naziv bio *borъ. U hrvatskome je jeziku došlo do pomicanja značenja: drvo (kao građa) > drveni predmet > lijes (Matasović 2016).

Šuma u hrvatskome približno je definirana poput *liesa* u ruskome – velika površina tla zasađena deblima, zajednica biljaka kojoj stabla daju osnovno obilježje; riječi u značenju velike količine pojedinačnih pojmova koji se ne mogu razmrsiti ili razlučiti. (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Riječ je nejasna podrijetla, no pretpostavlja se kako je izvorno značenje *granje*, *suho granje* (kao u bugarskom ili u govoru Vrgade); izvedena je iz glagola *šumiti* (jer u šumi šušti lišće) i kao takva predstavlja pučku etimologiju (Matasović 2016).

Ruski je *lies* dao sljedeće oblike:

- лесóк (liesok) im. – šumarak
- леснік (liesnik) im. – šumar
- лесніна (lesnina) im. – divlja jabuka
- безлесье (bezlies'ie) im. – prostor bez šume (bešumlje?)
- лесовод (liesovod) im. – šumar
- лесовозвращение (liesovozvrašenie) im. – pošumljavanje
- лесозащита (liesozašč'ita) im. – zaštita šuma
- лесоохранение (liesoohranenie) im. – očuvanje šuma
- лесоруб (liesorub) im. – drvosječa
- лесосека (liesosieka) im. – drva za sječu.

Akustična se slika promijenila u hrvatskome jeziku, *lijes* je arbitrarno postao *šuma*, pučkom etimologijom.

- **Майка (majka) – majica kratkih rukava**

Майка je definirana kao pletena, obično donja košulja bez rukava i ovratnika; majica (sin. футболка (futbolka)) (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/14819/>).

Ovaj oblik i značenje dolazi iz franc. jezika *maille* – majica, 30-ih godina 20. st.

Majka u hrvatskome znači žena koja je rodila jedno ili više djece; mama; ono od koga se potječe; onaj koji štiti i pomaže

(URL: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=e11uXRU%3D).

Riječ je nastala iz prasl. *matъka (sufiks -ka od *mati*). Oblik *majka* postoji jedino u južnoslavenskim jezicima, s nejasnim odnosom -tk- / -jk- (Matasović 2016).

Majica se s druge strane definira kao pojedinačni komad rublja koji se nosi ispod košulje; maja, potkošulja; rublje koje se nosi umjesto košulje. Podrijetlo je iz fr. maillot, tal. maglia. Radi se o umanjenici riječi *maja*, koja je posuđenica iz tal. i franc. U početku je franc. *maillot* značio pleteni odjevni predmet od metalnih očica (pancirka) (Matasović 2016).

Nema mnogo riječi koje su proizašle iz ruskoga *majka*, no možemo zaključiti kako akustične slike nisu jako različite. U hrvatskome ipak imamo *majica*, što je vrlo sličan označitelj ruskom – razlikuju ih prvenstveno sufiksi za umanjenice -ka, odnosno -ca.

- **Мир (mir) – svijet**

Мир je ukupnost svih oblika materije u zemaljskom i svemirskom prostoru, svemir; odvojena regija svemira, planeta; zemaljska kugla, kao i njeno stanovništvo; jedinstveno ljudsko društvo, društveno okruženje, sustav; određeno područje života; jedinica; zast. seoska zajednica s njenim članovima; kol. cijeli svijet, svi zajedno; sporazum zaraćenih strana o okončanju rata; mirno (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/15670/>).

Radi se o riječi općeslavenskoga podrijetla. U staroslavenskom i staroruskom glasila je миръ, a u ruskome se jeziku može pronaći već u 11. st. Nastala je iz starog indoeuropskog korijena sa značenjem *nježan*, *blag*. Može se pronaći i u drugim europskim jezicima; npr. alb. mire – *dobri*, lat. meitis – *nježan*, *mekan*. Definirala se kao

odsustvo rata, spokojnost, u latvijskom (miêrs) ima značenje kao i danas u hrvatskome jeziku.

Nema sumnje u to da je prvotno značenje u ruskome jeziku također bilo kao i danas u hrvatskom, no s vremenom se promijenilo: mir, tišina, smirenost > zajednica > cijeli svemir. Zanimljivo je kako se u slavenskim jezicima za pojam *kozmos* koristi pojam *sveopći mir*, čega nema u drugim jezicima

(URL: <https://lexicography.online/etymology/М/мир>).

Mir je u hrvatskome stanje a. bez rata, b. javnog reda, c. bez svađe, d. bez buke, e. bez suvišnog i neželjenog uzbuđenja; spokojstvo; poziv da se prekine s bukom, svađom ili tučom; stanje po završetku radnog vijeka (mirovina)

(URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Riječ se razvila od prasl. *mirь, koji je proizašao iz indoeuropskog *meyH-roznačenja *divan, čudnovat*, što je poimeničeni pridjev tvoren od istog korijena *meyH – *blag, dražestan, nježan, ljubak*, od kojega je potekao i *mio*. Slavensko značenje *svijet* izvedeno je iz osnovnog značenja *ono što je lijepo, ono što je uređeno*; poput grč. *kozmos* – red; uređeni svemir, svijet (Matasović 2016).

Svijet je definiran u hrvatskome jeziku kao zemlja sa svim svojim životom; ljudski rod, čovječanstvo; svemir; ljudi, javno mišljenje, mnijenje; ono što je izvan uobičajenog kruga kretanja i načina života; posebna skupina bića u prirodi (npr. biljni svijet); ukupnost fizičkih ili psihičkih pojava; zatvoreni životni prostor ili određeni sustav; psih. osobno iskustvo, svjetonazor. Dolazi iz prasl. *světъ – *svjetlost*

(URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>). Izvorno je značenje *svjetlost*, očuvano u starocrkvenoslavenskome, no u mnogim se slavenskim jezicima razvilo i sekundarno značenje *svijet*, najvjerojatnije preko *osvijetljeno područje, sve što se vidi*. Slična je značenjska promjena i u sanskrtu – loka = *svijet* < *lowko- (korijen kojeg imamo u *luč*) (Matasović 2016).

Ruske riječi koje su proizašle iz riječi *mir*:

- всемірний (vsemirnyj) prid. – globalni, univerzalan
- мирити (mirit') glag. – (po)miriti
- мировой (mirovoy) prid. – svjetski

- мѝрный (mirnyj) prid. – miroljubiv, miran
- мирскѝй (mirskoj) prid. – svjetovan
- мирянин (mirjanin) im. – svjetovan, iz naroda
- перемѝрие (pieremirie) im. – primirje
- примирѝние (primirenje) im. – pomirenje, primirje.

Iz primjera možemo uočiti kako su označitelji dvojaki – ruski *mir* se u hrvatskome može realizirati i kao *svijet* i kao *mir*.

- **Младѝнец (mladenec) – (malo) dijete**

Младѝнец je definiran kao beba, malo dijete; infantilni karakter u čovjeka. (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/40714/>).

Riječ dolazi iz staroslavenskoga i staroruskoga младеньць s istim značenjem kao u današnjem ruskom jeziku (URL: <https://lexicography.online/etymology/м/младенец/>).

Mladenac je u hrvatskome mladoženja; mn. – mladoženja i mladenka. Razvilo se iz riječi *mlad* (koji nije proživio mnogo vremena, koji je u prvoj dobi života; koji još nije dosegao pun razvoj; koji je nedavno nastao). Dolazi od prasl. *moldъ, odn. stsl. mladъ, rus. molodój – *mlad* (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Dijete je definirano kao čovjek od rođenja do puberteta; sin ili kći prema roditeljima, bez obzira na uzrast; onaj koji je pretjerano naivan ili djetinjast. Dolazi od prasl. i stsl. děty koje ima isto značenje kao i danas u hrv. jeziku (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Akustična je slika promijenjena u hrvatskome jeziku jer je u staroslavensko vrijeme riječ značila isto što i danas u ruskome jeziku.

- **Мразь (mraz) – gad**

Mraz je u ruskome kolokvijalnome govoru označen kao netko beznačajan, nebitan, gadan (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/16167/>). Riječ dolazi iz staroslavenskog, a

korijen joj je isti kao u riječi мерзкий (merzkij) – *odvratan*. Ostale riječi nastale iz istog korijena su мороз (moroz) – *led*, i мерзнуть (merznut') – *smrznuti* (URL: <https://lexicography.online/etymology/м/мразь>).

Mraz je u hrvatskome naslaga leda na predmetima kristaličastog izgleda, koja nastaje pri temperaturi ispod 0 °C direktnom sublimacijom vodene pare iz zraka; smrznuta rosa na travi i stablima; inje. Dolazi iz prasl. *morzъ, odn. stsl. mrazъ (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Gad se u hrvatskome definira kao osoba koja izaziva gađenje, zao čovjek, gnus, pokvarenjak. Razvila se iz prasl. *gadъ – *zmija, gušter* (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Riječ koja se razvila iz ruskoga *mraz* je мразота (mrazota) – *gadost*; hrvatske riječi u kojima se može pronaći poveznica u akustičnim slikama su: mrziti, mrsko, mrzak, koje se u ruskome jeziku prevode kao ненавидеть (nenavidiet') i ненавистный (nenavistny). Etimologija sugerira da je hrvatski ostao pri starijem značenju.

- **Наглый (nagly) – drzak**

Наглый je definiran kao onaj koji je bez srama, besraman, drzak, bezobrazan, arogantan. Riječ je proizašla od imenice наглость (naglost') – *drskost* (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/16555/>).

U staroruskome наглъ (nagl') je značio kao i danas u hrvatskome jeziku – *brz*. Ista je situacija i u općeslavenskome: наглъ. Pridjev наглый označavao je netaktičnost, a može se naći i u drugim slavenskim jezicima s istim značenjem i sličnim izgovorom, no *drsko* značenje ima jedino u ruskom jeziku. Do današnjeg je značenja u ruskome došlo iz staroslavenskog značenja *brzi, iznenadan*, potom se značenje dalje razvilo u *onaj koji želi brzo ispunjenje svojih želja*, zatim u *neodgovoran* te na kraju u *besraman, bezobrazan* (URL: <https://lexicography.online/etymology/н/наглый>).

Nagao je u hrvatskome jeziku onaj koji ima neobuzdanu narav i lako se ražesti; koji teško vlada sobom; koji se javlja iznenada, bez jasnog znaka ili najave. Proizašao je iz prasl. *naglъ – *iznenadan* (URL: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=e1dhXxk%3D).

Riječi koje su proizašle iz ruskoga *naglo*:

- наглѐц (naglec) im. – drznik
- на́глость (naglost') im. – drskost
- наглѐть (nagliet') glag. – postati drskim
- на́гло (naglo) prid. – drsko.

Etimologija nam je pokazala da je došlo do promjene akustične slike u ruskome jeziku.

- **Повесть (poviest') – pripovijest**

Повесть je ruskome jeziku književno narativno djelo s manje složenom radnjom nego u romanu; isto kao i priča (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/23399/>).

Riječ je nastala sufiksalsnom tvorbom glagola повѣдѣти koji znači *reći*, koji je pak izveden iz riječi вѣдѣти (korijen вѣд) – *znati*. Povijest (u ruskome značenju) doslovno znači *priča* (URL: <https://lexicography.online/etymology/search?s=ПОВЕСТЬ>).

Povijest u hrvatskome jeziku znači ukupnost prošlih činjenica, prošla stvarnost; predmet bavljenja povjesničara; historija. Današnji oblik u hrvatskom jeziku nastao je dodavanjem prefiksa *po* na *vijest* (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>). Praslavenski oblik riječi bio je *povestъ u značenju *priča*, *pripovijetka*, što je izvedeno od glagola *povedati – *pripovijedati*. U hrvatskome jeziku došlo je do pomicanja značenja na *ono što je nekad bilo* > *prošla stvarnost* i *znanost o prošlosti* (Matasović 2016).

Riječi koje su nastale iz ruske riječi *poviest*:

- весть (viest') im. – vijest, novost
- повествова́ние (poviestvovanie) im. – pripovijedanje, naracija
- пове́стка (poviestka) im. – poziv
- оповесті́ть (opovestit') glag. – obavijestiti
- повествова́ть (poviestvovat') glag. – pripovijedati.

U hrvatskome jeziku akustična je slika pomaknuta s originalnog praslavenskog oblika te je riječ *povijest* dobila uže značenje, odnosno ono koje se odnosi na prošle događaje.

- **Позор (pozor) – sram**

Позор se definira u ruskome kao nesretno, sramotno i ponižavajuće stanje; osramotiti nekoga, staviti nekoga u ponižavajući položaj; stigmatizirati nekoga sramotom; ljutito osuditi; позорный – sramotan (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/24322/>). Puškin je u svojim ranim pjesmama koristio позор u smislu spektakla (npr. kod nas *pozornica*), no u kasnijim radovima i on počinje koristiti позор u značenju koje nosi i danas u ruskome jeziku (URL: <https://etymolog.ruslang.ru/vinogradov.php?id=posor&vol=3>).

Pozor je u hrvatskome definiran kao pozornost; poziv na obraćanje pozornosti; pažnja. Riječ je složenica nastala od čestice *po* + *zor* (ono što se vidi, izgled, opažaj; od prasl. *zorgъ = pogled) (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Sram se u hrvatskome definira kao mučan i neugodan osjećaj prouzročen vlastitom greškom, povrijeđenom čašću, osjećaj manje vrijednosti; stid; emocija koja je posljedica neuspjeha; sramežljivost; ono što sramoti. Riječ se razvila od prasl. *sormъ, tj. stsl. sramъ, u značenju *šteta* (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Može li biti da je pozor postao sram zbog pozornosti koju je publika imala na *pozornici*, pa su sudionici spektakla osjećali *pozor* odnosno sram ili nešto slično tremi?

Sram u hrvatskome jeziku nosi sljedeću definiciju – mučan i neugodan osjećaj prouzročen vlastitom greškom, povrijeđenom čašću, osjećaj manje vrijednosti; stid; emocija koja je posljedica neuspjeha; sramežljivost; ono što sramoti.

Riječi koje su se razvile iz ruskoga *pozor* su brojne, između ostalih:

- позорище (pozorišč'e) im. – kazalište
- взор (vzor) im. – pogled
- зрѣние (zrenie) im. – zrenje
- зрачóк (zrač'ok) im. – zjenica
- зрѣлище (zrelišč'e) im. – spektakl, predstava
- зрѣтель (zritel') im. – gledatelj

- подозре́ние (podozrenie) im. – sumnja
- презре́ние (prezrenie) im. – prijezir
- призре́ние (prizrenie) im. – briga, dobročinstvo
- взирание (vziranje) im. – naplata
- воззре́ние (vozzrenie) im. – mišljenje
- мировоззре́ние (mirovozzrenie) im. – svjetonazor
- позо́рный (pozorny) prid. – sramotan
- зо́ркий (zorkij) prod. – oštrook
- зри́тельный (zritel'nyj) prid. – vidljiv.

Iz primjera možemo uočiti kako hrvatski prijevodi izvedenica ruske riječi u sebi sadrže *vid* ili nešto usko povezano s *vidom*, no akustična je slika promijenjena, a time i jezični znak.

- **Поклон (poklon) – naklon**

Ruski je *poklon* definiran kao naginjanje glave ili gornjeg dijela trupa; završna poza umjetnika, izvođača, izraženo naginjanje glave; znak pozdrava, počasti, zahvalnosti; želja za zdravljem, blagostanjem, pozdrav; razg. ponižen, poslušan zahtjev (Lewis 2016).

Hrvatski se *poklon* može pronaći u dva značenja - onaj razgovorni, koji se odnosi na poklon kao dar, te onaj rjeđi, tj. stariji – naklon, sagibanje glave ili gornjega dijela tijela u znak poštovanja; poklon (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>). Danas se u hrvatskom jeziku rijetko može čuti *poklon* u smislu naklona, osim ako ne dolazi u punijoj formi – *pokloniti se*. Poklon se danas svakako više koristi u smislu darivanja.

Ruski je *poklon* dao sljedeće izvedenice:

- покло́нник (poklonnik) im. – poklonik
- покло́ниться (poklonit'sja) glag. – pokloniti se, nakloniti se;
- кла́няться (klanjat'sja) – klanjati se.

Iz primjera i njihovih prijevoda se može uočiti kako se akustična slika minimalno promijenila. U hrvatskome je preuzeto novije značenje, iako ono arhaično i dalje postoji u uporabi.

- **Понос (ponos) – proljev**

Ponos je u ruskome poremećaj crijeva koji se očituje u njihovim čestim i tekućim pražnjenjima. Pridjev riječi glasi поносный (ponossnyj) (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/24937/>).

U hrvatskome jeziku *ponos* znači osjećaj časti i dostojanstva, sposobnost samopoštovanja. Riječ je skovana od čestice *po* + *nositi*, a *nositi* pak dolazi od prasl. **nositi*, u smislu *nesti* (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Proljev u hrvatskome definiran je gotovo identično kao *ponos* u ruskome – definicija je ista kao i za понос – učestalo pražnjenje crijeva u obliku rijetke stolice. Riječ dolazi od *proliti* (*pro* + *liti*) (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Ruski etimološki mrežni rječnik ističe kako je tijekom procesa homonimske diferencijacije osnova bio otežan odnos između rusizama i slavinizama. Neki su se ruski i slavenski homonimi približavali u značenju, dok su se drugi pak udaljavali. Позорный (pozornyj) je u ruskom visokom registru značio *sramotan*, dok je u nižem registru značio понос, odnosno proljev. Rječnik dalje ističe kako su često homonimski parovi ruskog te starocrkvenoslavenskog postali antonimi (slično je i s riječima вонь (von') i вонять (vonjat'), koje su u staroslavenskome označavale ugodne mirise) (URL: https://etymolog.ruslang.ru/vinogradov.php?id=von_otrignut&vol=3).

Izvedenica iz ruskog *ponosa* je поно́сить (ponosit') – onaj kojeg muči proljev. Dvije akustične slike nisu nikako povezane. Ipak, primjer je posebno zanimljiv jer možemo gledati na (hrv) *ponos* kao na osobinu koja je ružna i zaudara. U hrvatskome jeziku riječ *ponos* sama po sebi nema nikakvu poveznicu sa stanjem probave.

- **Правда (pravda) – istina**

Ruska *pravda* ima značenje onoga što odgovara stvarnosti, istina, istinitost; pravda, poredak zasnovan na pravdi; dolazi od staroruske i staroslavenske riječi *правъ* (URL: <https://russian.stackexchange.com/questions/21012/difference-between-истина-and-правда> & <https://lexicography.online/etymology/vasmer/п/правда>).

U hrvatskome se jeziku *pravda* definira kao *zakonom i običajima utemeljeno stanje u kojem svatko čuva ili dobiva materijalna i duhovna dobra bez štete po drugoga; pravednost, pravica*; pojam dolazi od iste praslavenske i staroslavenske riječi *правъ*, koja označava ono što je ravno, neiskrivljeno, koje nije valovito (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Istina je pak definirana kao ono što odgovara stvarnosti, što je s njom u skladu, ono što odgovara činjenicama ili iskustvu. Riječ je nastala od prasl. i stsl. *istina*, koja je pak nastala od prid. *isti*: koji nije drugi, upravo taj, istovjetan sa samim sobom. U *prasl.* i *stsl.* to bješe *истъ* (URL: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=fVhmWhU%3D).

U ruskome jeziku postoji i riječ *истина* (istina), ona dolazi od oblika *истый* te se smatra sinonimom riječi *правда*. Razlike u uporabi riječi su one u registru: *истина* se smatra višim registrom, suvremenom govorniku riječ djeluje arhaičnom i umjetnom, dok se *правда* koristi u svakodnevnom govoru. Riječ *истина* koristi se u kontekstu nečeg autentičnog, na primjer „*истинные патриоты*“ (*istinnye patrioty*) – pravi domoljubi, dok bi „*правдивые патриоты*“ (*pravdivye patrioty*) bili oni domoljubi koji ne lažu (URL: <https://lexicography.online/etymology/vasmer/и/истина>).

Riječi nastale iz ruske *pravde*:

- *непράвда* (*nepravda*) im. – neistina, laž
- *правдѣвый* (*pravdivyj*) prid. – istinit
- *пράведный* (*pravednyj*) prid. – pravedan
- *правило* (*pravilo*) – pravilo
- *пράвить* (*pravit'*) glag. – vladati
- *пράво* (*pravo*) im. – pravo.

Iz primjera možemo uočiti kako se neke akustične slike preklapaju. *Pravedan*, *pravilo* i *pravo* u svojoj suštini sadrže *istinu*, no indirektno.

Kao što smo ranije naveli, *istina* se i dalje koristi u ruskome jeziku, no ona pripada višem registru te se u svakodnevnom govoru ne koristi često.

- **Промышленность (promyšlennost') – industrija**

Промышленность u ruskome znači proizvodnju koja obuhvaća preradu sirovina, stvaranje sredstava za proizvodnju predmeta potrošnje (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/27371/>). Postoji mišljenje kako je riječ stvorio pisac i reformator ruskoga jezika N. Karamzin prema uzoru na franc. *industrie* na prijelazu iz 18. u 19. st. Iako je poznato da je riječ i prije postojala u ruskome jeziku, no koristila se samo u kontekstu profesionalnih lovaca. Karamzin je vrlo vjerojatno samo proširio njihovo značenje u ovo koje je danas aktualno u ruskome jeziku. U korijenu riječi nalazi se мысль (mysl') – *misao* (URL: <https://lexicography.online/etymology/п/промышленность>).

Promišljenost u hrvatskome definira se kao osobina onoga koji je promišljen, svojstvo onoga što je promišljeno. Dolazi od *promisliti* – u mislima pretresti pojedinosti i okolnosti, prosuditi, razmisliti; provesti neko vrijeme razmišljajući; razmisliti o čemu radi donošenja odluke. Riječ je dobivena od prefiksa *pro* + *misлити* (URL: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=dI9vWxg%3D). Oblik je postojao i u prasl. kao *promysliti – *pobrinuti se* (Matasović 2016).

Riječi koje su proizašle iz ruskoga *promišljenost*:

- промышленик (promyšliennik) im. – industrijalist
- промышленный (promyšliennyj) prid. – industrijski
- промышлять (promyšljat') glag. – zarađivati.

Iz navedenih primjera možemo uočiti da dvije akustične slike same po sebi nisu povezane.

- **Ругать (rugat') – psovati**

Rugat u ruskome jeziku nosi sljedeću definiciju: grubo grditi, psovati. U ruski standardni jezik riječ je došla iz staroruskoga te je njezin oblik tada bio ругъ, a značenje *ismijavanje*. U istom se značenju može pronaći i u staroslavenskom, kada je njen oblik bio рѣгъ. Zanimljivo je da sličan oblik postoji i u češkom jeziku – rouhati, sa značenjem *bogohuljenje*. Oblik koji se susreće u kasnijem crkvenoslavenskom jeziku jesi рѣгѣти u značenju *zijati, zjapiti, imati veliki otvor, vikati, derati se uglas*, te se još povezuje s psećim režanjem (URL: <https://lexicography.online/etymology/vasmer/p/ругать>).

Rugati u hrvatskome znači uzeti nečiji pravi ili izmišljeni nedostatak kao razlog za javno ismijavanje ili podsmijeh; poruga. Dolazi iz *prasl.* rŕgati, koje je imalo isto značenje koje ima i danas u hrvatskom jeziku (Matasović 2016).

Psovati se u hrvatskome definira kao govoriti nepristojne riječi; napadati oštrim riječima, grditi (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>). Riječ je nastala iz *prasl.* *рѣsovati, što je izvedeno iz *рѣсъ *pas*. Izvorno bi značenje bilo *tretirati kao psa*, nedostojno, sramotno ili *nazivati koga psom* (Matasović 2016).

Obje riječi imaju sličnu negativnu konotaciju, iako im se značenje u potpunosti ne podudara. U hrvatskom jeziku *psovati* ima nešto teže i negativnije značenje. Interesantno je promotriti kako i *rugat'* i *psovati* vuku svoje korijene iz životinjskoga svijeta.

Neke od riječi koje su proizašle iz ruskoga *rugat'*:

- вѣругать (*vyrugat'*) glag. – srezati, ugasiti
- доругать (*dorugat'*) glag. – grditi
- заругать (*zarugat'*) glag. – rugati se.

Iz primjera možemo uočiti kako se akustična slika nije puno promijenila. Obje riječi imaju negativnu konotaciju te u biti vrlo blisko značenje.

- **Свет (sviet) – svjetlo**

Свет je definiran u ruskome jeziku kao zračna energija koja čini svijet oko sebe vidljivim; elektromagnetski valovi u intervalu frekvencija koje opaža oko. Sunčeva svjetlost; električno svjetlo; svjetlo iz fenjera; svjetlo istine; izvor rasvjete; osvjetljenje; stanje u kojem je svjetlo; svjetlosni valovi (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/31086/>).

Riječ se razvila iz indoeuropskog kvei(t) – *svijetlo* (ru. свет); općeslav. svetъ, staroruski св(ять)ть – u značenju *suprotnost tami, sjaj, zora, jutro, duhovna svjetlost, prosvjetljenje*. U tom se značenju koristi od staroruskog doba. Postoji i sekundarno značenje, ono koje danas imamo u hrvatskome jeziku (URL: <https://lexicography.online/etymology/c/свет>).

Riječi koje su proizašle iz ruskoga *svijet*:

- светіло (svietilo) im. – nebesko tijelo; svjetiljka
- светіть (svietit') glag. – sjajiti
- свѣтлый (svietlyj) prid. – svijetao, veseo
- светово́й (svietovoj) prid. – svjetleći
- светофо́р (svietofofor) im. – semafor
- свѣточ (svietoč') im. – svjetiljka
- свечá (svieč'a) im. – svijeća
- светі́льник (svietil'nik) im. – svjetiljka
- светоизлуча́ющий (svietoizluč'ajušij) prid. – koji emitira svjetlost.

I u ovim se primjerima može uočiti povezanost akustičnih slika. Ipak, u hrvatskome se jeziku uzelo novije, sekundarno značenje praslavenske riječi, što je dovelo do lažnoga prijateljstva.

- **Серна (sierna) – divokoza**

Серна se u ruskome jeziku definira kao planinska antilopa (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/31608/>). Riječ je indoeuropskoga podrijetla (u lat. nailazimo na *corna* u značenju *rog*). Slično je tvorena kao i riječ корова [kə'rovə] – *krava*, što znači *rogata*. Postoji u svim slavenskim jezicima. Općeslav. *sьrna značila je što i danas u hrvatskome jeziku (<https://lexicography.online/etymology/c/серна>).

Srna je u hrvatskome preživač iz porodice pravih jelena rickastosmeđe dlake zimi i sivkastosmeđe ljeti; sramežljiv, obziran; lijepa stasa i laka hoda. Riječ je nastala iz prasl. *sьrna (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>). Pomišlja se na vezu između lit. i latv. *stirna*, odnosno lit. *sartas* i latv. *sarts* (crven). Teško da je riječ izvedena iz korijena *k'ernih₂ – *rog*, iz kojeg je proizašla *krava*, jer bi u tom slučaju u litvanskome očekivali *š- umjesto *st-* (Matasović 2016).

Divokoza je u hrvatskome definirana kao šupljorožac; preživač manjih zavnutih rogova; živi na planinskom kršu; gams. Riječ je nastala od *divlji* + *koza* (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Ni ruska ni hrvatska riječ nisu dale puno izvedenica, unatoč tomu dade se uočiti povezanost među akustičnim slikama – obje označuju kopitara.

- **Скупой (skupoj) – škrt**

Скупой je definiran u ruskome kao pretjerano, pohlepno štedljiv, koji izbjegava potrošnju; štedljivo trošiti novac; ukazuje na škrtost, pohlepu; pren. umjereno, suzdržano (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/32210/>). Riječ se može pronaći u staroruskom obliku скупъ, u staroslavenskom obliku сѣпъ. Riječ nosi značenje *škrt* u svim južnoslavenskim jezicima. Oblik i značenje koje ima danas u ruskom jeziku razvio se na sljedeći način: *skomrъ > skopъ > скупъ > скуп (URL: <https://lexicography.online/etymology/c/скупой>).

Skup je u hrvatskome onaj koji ima visoku cijenu, koji stoji mnogo novca (URL: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=d15qXRU%3D). Riječ je nastala iz prasl. *skopъ – *škrt*. Dublja etimologija nije sigurno utvrđena. Najvjerojatnija je poveznica s glagolom **skopiti* – škopiti, rezati. Značenje *škrt* razvilo bi se iz *odrezan*, *lišen*

čega. U hrvatskome se jeziku značenje *dragocjen* razvilo iz *škrť*, preko *onaj koji želi sniziti cijenu*, u trgovačkom žargonu (Matasović 2016).

Škrť je definiran kao onaj koji je pretjerano suzdržljiv u trošenju i davanju, pretjerano štedljiv, tvrd na novcu; oskudan, siromašan po kvaliteti; nedovoljan po sadržaju; umjeren, suzdržan u čemu. Postoji samo u južnoslavenskim jezicima. Riječ je nastala iz *škrť (iz istog korijena je i češ. *škrťit* – daviti, stezati oko vrata, škrťariti, što bi bilo izvedeno od glagola *škrťati – rezati, črčkati (u češkome je *škrť* potez, crta kojom se prekriži; škrťat = črčkati). Značenjska je veza kao i ona između *skup* i *škopiti* (Matasović 2016).

Riječi koje su proizašle iz ruskoga *skup*:

- скýпость (skupost') im. – škrťost
- скупítься (skupit'sja) glag. – škrťariti
- поскупítься (poskupit'sja) glag. – škrťariti na
- скупéц (skupec) im. – škrťac
- скупердяй (skuperdjaj) im. – škrťica.

Ruski je jezik sačuvao starije značenje riječi. U hrvatskom se jeziku još može pronaći stariji oblik kod Marina Držića (*Skup*). Akustična se slika promijenila u hrvatskome, a time i sam jezični znak.

• Слово (slovo) – riječ

Слово je u ruskome jedinica jezika koja služi za imenovanje pojmova, predmeta, osoba, radnji, stanja, znakova, veza, odnosa i procjena; sposobnost govora, dar riječi; razgovor (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/32377/>).

Slovo je u hrvatskome pismeni znak u alfabetском pismu; grafem. Riječ se razvila iz prasl. i stsl. *slovo* – riječ (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Riječ je u hrvatskome definirana kao glas ili skup glasova određenog jezika kojemu je pridruženo značenje, autonomna jezična jedinica, najmanja grafička i jezična jedinica koja

odgovara predodžbi najosnovnije jedinice jezika; govor; besjeda, izlaganje mišljenja, sudjelovanje u debati; izjava, iskaz, čvrsto obećanje

(URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>). Etimološki rječnik R. Matasovića ističe kako je do promjene u značenju od *riječi* do *slova* došlo zbog utjecaja naziva za glagoljična slova, odnosno zato što je svako slovo u glagoljici nosilo naziv po jednoj starocrkvenoslavenskoj riječi npr. *агъ* – ja, *букы* – knjiga (Matasović 2016).

Primjeri koji su proizašli iz ruskoga *slovo* brojni su:

- безуслóвно (bezuslovno) prid. – bezuvjetno
- бесслóвэсный (bessloviesnyj) prid. – nijem; bez riječi
- дослóвно (doslovno) prid. – doslovno
- обуслóвленный (obuslovliennyj) prid. – uvjetovan
- пустослóвный (pustoslovnyj) prid. – koji je od praznih riječi
- слóвэсный (sloviesnyj) prid. – verbalan, usmen
- услóвно (uslovno) prid. – uvjetno
- слóвоблúдие (slovobludie) im. – brbljanje
- слóвообразовáние (slovoobrazovanie) im. – tvorba riječi
- слóвосочетáние (slovosoč'ietanie) im. – fraza; kombinacija riječi
- услóвность (uslovnost') im. – uvjetnost
- послеслóвие (poslieslovie) im. – pogovor
- послóвица (poslovica) im. – poslovica
- предислóвие (priedislovie) im. – prolog
- услóвиться (uslovit'sja) glag. – dogovoriti.

Iz primjera možemo uočiti kako se akustična slika realizira u hrvatskome jeziku – kao *govor, uvjet, riječ*. Akustične su slike povezane, iako se značenja u današnje vrijeme više ne podudaraju. Do promjene jezičnoga znaka došlo je usred starocrkvenoglagoljaške asocijacije *slovo – riječ*.

- **Стена (stiena) – zid**

Стена је у руском језику окомити дио зграде, просторије; ванјски, унутарњи зид од бетона или цигле; висока ограда, тврђава; чврста маса нечега што ствара препреку; прен. нешто што се не може превладати (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/33802/>). Ради се о опćеславенској ријечи индоевропскога подријетла, која је сродна у различитим европским језицима: њем. *Stein* (kamen), грч. *stia* (kamenčić); eng. *stone*. У почетку је ријеч и у руском језику значила *kamen*, но значење се промијенило у *kameni zid*. Рјечник Владимира Далја с почетка 19. ст. билијежи како *дрвена ограда није стена*, већ како је *samo kamena ограда стена* (URL: <https://lexicography.online/etymology/c/стена>).

Stijena у хрватском значи тврда камена маса, камена литица, greben, hrid; рег. зид унутар зграде, преградни зид. Додлази из прасл. и стсл. *stěna, од got. *stains* – *kamen* (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>). У хрватском језику саћувано старије значење (*kamen* у дијалектима), док други славенски језици носе значење *zid* (Matasović 2016).

Ријечи које су проишале из руске *stiene*:

- застѣнок (*zastienok*) им. – пов. термин *zatvor*
- стѣнгазѣта (*stiengazeta*) им. – плакат, зидне новине.

Поново имамо случај сличних акустичних слика, односно минималних разлика у значењу. У руском језику *stijena* се односи на камени зид, док се у хрватском односи опćенито на повећи камен. Језични је знак различит у двема језицима јер је у хрватском очувано старије значење.

- **Страна (strana) – држава, земља**

Руска је страна дефинирана као териториј који има властиту јавну управу или којим управља друга држава; подручје (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/34023/>). Страна је слична ријеч као пространство (*prostranstvo*) – *prostor*, простор (*prostor*), простереть (*prostieret'*) – *rastegnuti*, *prostrijeti*. Све изведенце обухваћају *prostor* (URL: <https://lexicography.online/etymology/c/страна>).

Strana je u hrvatskome granična površina nekog tijela; lice i naličje predmeta; ploha, linija, koja ograničava geometrijsko tijelo; kraj, predio, područje jedne zemlje; dio od vrha do podnožja brda, strmina; pren. shvaćanje, gledište, stajalište; pojedinac ili kolektiv koji se za nešto bori; linija srodstva; svojstvo. Dolazi iz prasl. *storna – *strana, zemlja* (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Država je u hrvatskome političko-pravna i međunarodno priznata upravna organizacija s punim ili ograničenim suverenitetom, s različitim oblicima vladavine i uređenja. Nastala je iz prasl. *dъržava – *posjed*, izvedeno iz korijena koji je i u *držati* (Matasović 2016).

Ruske riječi koje su proizašle iz riječi *strana*:

- иностранный (inostranny) prid. – inozemni
- страницa (stranica) im. – stranica
- страновѣдение (stranoviedienie) im. – zemljopis
- странствовать (stranstvovat') glag. – lutati, putovati.

I u hrvatskome i u ruskome jeziku *strana* označava određeni *prostor*. Akustične slike se ne podudaraju, čime je i sam jezični znak različit, no sličnosti postoje zbog zajedničke etimologije. U hrvatskome je jeziku prihvaćeno novije značenje riječi, dok je u ruskome zadržano ono staro.

- **Странный (strannyj) – čudan**

Странный u ruskome jeziku znači nešto što je neobično, nerazumljivo, zbunjujuće (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/34028/>). Riječ dolazi iz staroslavenskog, u kojemu je značenje bilo *strana zemlja, strani narod*. U početku je značenje bilo isto kao i u hrvatskome jeziku, no s vremenom se promijenilo. Pretpostavlja se da je do toga došlo jer je u starim vremenima sve *strano* bilo i *čudno*. U ruskome jeziku također postoji i pojam чужо koji nalikuje na *čudno*, no znači *tuđe* (URL: <https://lexicography.online/etymology/c/странный>).

U hrvatskome jeziku *stran* je onaj koji je izvan nekog kruga ljudi; koji je iz drugog kraja ili zemlje; tuđ; koji nije svojstven komu ili čemu (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>). Riječ je nastala iz prasl. *stornъnъ, što je izvedeno od *storna u značenju *zemlja*. Značenje se razvilo od *koji pripada (tuđoj) zemlji*, do *tuđ* i *neobičan* (Matasović 2016).

Čudan je definiran u hrvatskome kao onaj koji se neočekivano razlikuje od drugih, koji iznenađuje ili izaziva time što se razlikuje od uobičajenog; čudnovat. Riječ je proizašla iz imenice *čudo*. Praslavenski *čudъnъ značio je kao i danas u hrvatskome jeziku – *čudan, zadivljujuć*, izveden od *čudo* (Matasović 2016).

Do promjene u akustičnoj slici u ruskome jeziku došlo je najvjerojatnije putem pučke etimologije jer se sve *strano* smatralo *čudnim*.

- **Труд (trud) – rad**

Ruski se труд definira kao svrhovita ljudska djelatnost usmjerena na stvaranje materijalnih i duhovnih vrijednosti uz pomoć alata za proizvodnju; posao, zanimanje; napor usmjeren na postizanje nečega; **potruditi se**; usađivanje vještina za neku profesionalnu ili gospodarsku djelatnost kao predmet školske nastave (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/35792/>).

Riječ dolazi iz staroslavenskog троудъ, općeslavenskog trudъ, u značenju *težak teret, smetnja, tuga*, potom iz staroruskog трудъ – *rad, teškoća, nemir, briga, patnja, briga*. U ruskom jeziku riječ se javila u 11. st. (URL: <https://lexicography.online/etymology/т/труд>).

Hrvatski se *trud* definira kao napor što ga traži fizički ili umni rad. Dolazi iz prasl. i stsl. trudъ – *posao* (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Rad/raditi u hrvatskome se definira kao svjesna djelatnost radi postizanja nekog korisnog učinka; obavljanje posla uz naknadu; djelatnost; neposredan utjecaj; djelovanje. (URL: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=d11vXhE%3D).

Dolazi od prasl. *raditi (stsl. raditi) – *brinuti se*. U staroruskome, riječ je imala oblik paděтъ, što je značilo *brinuti se za koga*. Sličan se oblik može pronaći i u sanskrtu – radhyate – *uspjeti*. Različita značenja u indoeuropskim jezicima mogla su se razviti od *uspješno učiniti*. U slavenskom je izvorno značenje bilo *brinuti se*. U standardnom

hrvatskom jeziku, riječ se razvila iz štok. dijalekata od pojma *brinuti se o poslu*, *truditi se*. Moguće je da je na razvitak riječi utjecao sličnoznačan pojam *rabiti* (Matasović 2016).

Riječi koje se proizašle iz ruskoga *trud*:

- трудить (trudit') glag. – opteretiti
- трудо́ный (trudnyj) prid. – težak
- трудо́га (trudjaga) im. – radoholičar
- трудо́щийся (trudjašč'ijsja) im. – radnik
- с трудо́м (s trudom) prid. – s poteškoćama
- сотру́дник (sotrudnik) im. – suradnik
- трудоустро́йство (trudoustrojstvo) im. – zaposlenje.

Navedena etimologija ukazuje nam na to kako se mijenjala akustična slika, a time i jezični znak. U hrvatskome se značenje odmaknulo od praslavenskog oblika, po svemu sudeći zbog oblika iz štokavskog dijalekta, koji je označavao *brigu o poslu*, odnosno *trud*.

- **Урок (urok) – lekcija**

Урок je u ruskome školski sat u obrazovnim ustanovama posvećen posebnom predmetu; obrazovni rad dodijeljen školarcu; nešto poučno, nešto iz čega se može naučiti lekcija za budućnost; podučavanje školskih predmeta privatno

(URL: <https://www.vedu.ru/expdic/40638/>). Riječ je nastala iz općeslavenske riječi *rekti, koja znači *govoriti*. Srodne riječi su *речь* (reč'), *пророк* (prorok) i *отрицать* (otricat'), odnosno *riječ*, *prorok* i *nijekanje*. Korijen vuče iz -рок- (-rok), -рек- (-rek-), prema čemu bi *urok* bio isto što i *u-riječje* (*у-словие* (*u-slovie*)), odnosno *urekti – *ukazati*, (*u*)*reći* (URL: <https://lexicography.online/etymology/y/ypok>).

U hrvatskome, *urok* je pogled ili čin koji može navući koga na nesreću, zlo, bolest itd. (HJP) Riječ je nastala od prasl. *urókъ, odnosno od glagola *urekti* (Matasović 2016). Do promjene jezičnoga znaka u hrvatskome jeziku došlo je zbog sužavanja značenja.

- **Фамилия (familija) – prezime**

Фамилия u ruskome jeziku označava nasljedno obiteljsko ime dodano osobnom imenu; isto kao rod; isto kao obitelj (zastarjelo); porodično ime (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/37202/>).

Riječ *familija* u ruskom jeziku se pojavila početkom 18. st., najvjerojatnije iz zapadnoeuropskih jezika: frans. *famille*, njem. *Familie*. Prvo, zastarjelo značenje bilo je *obitelj*, no kasnije se s vremenom razvilo u *prezime*, odnosno *obiteljsko ime* koje se ostavljalo budućim naraštajima u nasljedstvo. Značenje koje danas nosi u ruskom jeziku, specifično je za ruski jezik, jer u ostalim slavenskim jezicima riječ uglavnom znači kao i u hrvatskome (URL: <https://lexicography.online/etymology/ф/фамилия>).

Familija se kod nas definira kao porodica, obitelj, žarg. mafijaška banda. Dolazi iz lat. *familia* (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Prezime je u hrvatskome jeziku identično ruskoj *familiji* – nasljedno obiteljsko ime ili ono koje se dobrovoljno stječe udajom. Nastalo je dodavanjem prefiksa *pre* + ime (prasl. *(j)ьmę, stslv. imę) (URL: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=fVtuXBY%3D).

Etimološki rječnik skupine autora ističe kako je slučaj s prezimenom malo složeniji: nastalo je od sintagme *prez ime* (imenom, pridjevkom) koja je sastavljena od prijedloga *prez*, u značenju *preko, kroz; bez* (13. i 14. st.) te imenice *ime* (*Šimun, ki bješe zvan priz ime gubavi* – Nalješković). Prijedlog *prez* nastao je iz prasl. *perzъ, što je složeno od prijedloga *per i čestice *zъ, čije je originalno značenje bilo *nadimak, pridjevak*, tj. *ono što je preko (osim) imena* (Matasović 2016).

Riječi koje je dala ruska *familija*:

- фамилярность (famil'jarnost') im. – biti upoznat s nečim, familijarnost
- фамилярный (famil'jarny) prid. – poznati, familijaran
- фамилярничать (famil'jarničat') glag. – upoznatost.

Po navedenim primjerima, kao i po etimologiji, možemo zaključiti da je do promjene jezičnoga znaka došlo uslijed suženja značenja u ruskome jeziku.

- **Хитрый (hitryj) – lukav**

Хитрый је у рускome онај који скрива своје истинске намјере; varalica; snalažljiv; vješt u nečemu; zamršen (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/37855/>).

Riječ је у staroruskom imala oblik хытръ, а значила је *spretan, obrazovan, iskusan*. U starijim ruskim pisanim spomenicima, može се пронаћи у значењу *vješt, upućen*; такође је значила и *umjetnik, majstor, stvoritelj*. Riječ хитрость (hitrost') је тако означаваала вјештину, односно умјеће. Smatralo се да је *хыт – хват isprva означавао ловца који је вјешт у хватанју свог плијена, иако је већ у staroruskim spomenicima то значење промијенјено

(URL: <https://etymolog.ruslang.ru/vinogradov.php?id=hitrij&vol=1>).

Hitro је у hrvatskome okretno, што има брзе кретње, munjevito. Podrijetlo priloga долази од глагола *hitati* – настојати да се што прије стигне; žuriti; trčati, који долази од prasl. i stsl. xytiti = ugrabiti, хватати (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Lukav се дефинира као онај који крије мисли и осјећаје с намјером надмудривања или преваре; prepreden. Долази из prasl. i stsl. *lǫkavъ,, у prvotnom значењу dovrtljiv; односно lǫk (luk): savijen i elastičan dio napregnut tetivom; који долази из prasl. i stsl. lǫkъ – savitljiv

(URL: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=e15vWRg%3D).

Riječi које су проишаље из рускога *hitrij*:

- хитрѐц (hitrec) im. – lukavac
- хитрѐтъ (hitrit') glag. – baviti се lukavstvima
- схитрѐтъ (shitrit') glag. – varati
- хѐтрость (hitrost') im. – lukavost
- хитроумный (hitroumny) prid. – lukava, sofisticirana uma.

Do промјене јежинога знака дошло је услјед тога што се у рускome језику развило секундарно значење, највјеројатније због повезаности између лова и lukavstva. Hrvatski језик оставио је старије значење ријећи.

- **Хранить (hranit') – držati, skladištiti, čuvati**

Хранить se definira u ruskome jeziku na sljedeći način: čuvati koga ili što negdje na sigurnom; **pohraniti**; štititi; održavati (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/38108/>).

Riječ dolazi iz staroslavenskog хранити te kasnije iz staroruskog хоронить. Oba oblika proizašla su iz općeslavenskog *chorniti u značenju *zakopati*

(URL: <https://lexicography.online/etymology/x/хранить>).

Hraniti je u hrvatskome jeziku definirano kao davati kome hranu izravno u usta; osiguravati kome hranu, izdržavati koga; opskrbljivati korisnim sastojcima u hrani. Dolazi od imenice *hrana* (ukupnost tvari, jela koje živo biće unosi u tijelo kako bi se nadoknadila energija radi održavanja života organizma), koja se razvila iz prasl. *xorna, odn. stsl. xrana

(URL: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=fVxuURU%3D).

U hrvatskome jeziku danas imamo *pohraniti*, *pohrana*, koji bi se mogli smatrati sinonimima ruskoj riječi хранит.

Ruski *hranit* može se na hrvatski jezik prevesti kao *skladištiti*, što je još jedan lažni prijatelj – sklad (склад) u ruskome jeziku znači *skladište*. Obje riječi, sklad i skladište dolaze iz *съкласти – *zajedno položiti* (Matasović 2016).

Riječi koje se proizašle iz ruske *hranit*:

- охрани́ть (ohranit') glag. – štititi, čuvati, braniti (koga/što od koga/čega)
- предохрани́ть (predohranit') glag. – štititi
- сохрани́ть (sahranit') glag. – pohraniti, očuvati
- сохрани́ться (sahranit'sja) glag. – očuvati (se)
- охрáна (ohrana) im. – zaštita
- храни́лище (hranilišč'e) im. – skladište
- храните́ль (hranitel') im. – čuvar
- схрон (shron) – tajno spremište oružja; tajno skrovište u kojemu se skrivaju ljudi (razbojnici, lopovi) od vlasti.

Dva se jezična znaka razlikuju zbog toga što je ruski jezik zadržao stariju akustičnu sliku. Etimologija potvrđuje da je rus. *hraniti* došao iz općeslav. *chorniti, što je značilo zakopati (npr. kakav ulov ili plijen druge vrste), čime se to zakopano ujedno i *skladištilo*, odnosno čuvalo.

- **Часть (čast') – dio**

Часть je u ruskome jeziku definirana dio cjeline, udio; kompozicijski segment; odjel neke ustanove; vojna jedinica (Lewis 2016). U staroruskome, riječ je bila istog oblika te je imala značenje koje ima i danas. Dolazi od staroslavenske riječi *чѣсть (URL: <https://lexicography.online/etymology/vasmer/ч/часть>).

Čast je u hrvatskome dostojanstvo koje se zasniva na etičkim načelima, moralni stav koji potiče na djelovanje tako da se stekne poštovanje drugih; opće priznanje, počast; moralni dobitak koji proizlazi iz kakvog čina ili pothvata. Dolazi iz prasl. i stsl. *čьсть, što je značilo uvid, odnosno misao (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Dio se u hrvatskome definira isto kao i čast u ruskome – ono što je izvađeno ili označeno u cjelini; odsječak; bitan član nečega; sastavni element čega. Riječ je potekla iz prasl. *dělъ, a označavala je dijeljenje (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

U ruskome jeziku postoji riječ дел – дележ, koja označava podjelu. Ruski etimološki rječnik ističe kako je riječ proizašla iz stsl. дѣль, koje je označavalo *часть* (URL: <https://lexicography.online/etymology/vasmer/д/дел>).

Riječi proizašle iz ruskoga *čast'*:

- часті́чный (č'astič'ny) prid. – djelomični
- ча́стность (č'astnost') im. – djelomičnost
- ча́стный (č'astny) prid. – određen
- части́ца (č'astica) im. – čestica
- уча́стие (uč'astie) im. – sudjelovanje
- уча́ствовать (uč'astvovat') – sudjelovati.

Nije posve jasno kako je došlo do promjene jezičnoga znaka u hrvatskome jeziku, no ruski je jezik zadržao stariji oblik.

- **Честь (čest) – čast**

Честь je definirana u ruskome jeziku kao čast, moralnost, dostojno poštovanja i ponosa; dobar i neokaljan ugled (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/38716/>). Riječ je proizašla iz praslav. *čьсть, odnosno stsl. чьтъ, značenja *čist* (URL: <https://lexicography.online/etymology/vasmer/ч/честь>).

Čest u hrvatskome: HJP nudi definiciju pridjeva, ali i imenicu za koju se ističe da se radi o arhaičnom obliku riječi *dio*: na ravne česti – na jednake dijelove. Imenica je proizašla iz prasl. i stsl. čęšť (rus. čast', češ. čast). Pridjev *čest*, koji se danas u hrvatskom jeziku ipak češće koristi, odnosi se na nešto što se ponavlja ili nešto na što se nailazi u kratkim razdobljima. Pridjev dolazi iz prasl. *čęšť, što znači *gust* (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Čast u hrvatskome znači dostojanstvo koje se zasniva na etičkim načelima, moralni stav koji potiče na očuvanje samopoštovanja; opće priznanje, počast; moralni dobitak koji proizlazi iz kakvog važnijeg čina. Riječ se razvila od prasl. i stsl. чьсть, što je značilo *misao* ili *uvid* (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Riječi koje su se razvile iz ruskoga *čest*:

- чествовать (č'estvovat') glag. – odati počast
- честить (č'estit') glag. – častiti, kol. psovati koga
- обесчестить (obesč'estit') glag. – obeščastiti
- честный (č'estny) prid. –častan
- бесчестный (besč'estnyj) prid. – nečastan
- чтить (č'tit') glag. – štovati
- почесть (poč'est') im. – počast
- бесчестие (besč'estie) im. – nečasnost.

Do promjene jezičnog znaka u hrvatskome jeziku došlo je zbog razvitka sekundarnog značenja, što je s vremenom dovelo do lažnog prijateljstva s ruskom riječi.

- **Шар (šar) – balon/kugla/lopta**

Шар u ruskome označava sljedeće: u matematici dio prostora omeđen sferom; predmet okruglog oblika; balon; zrakoplovno prometalo na vrući zrak; igračka na napuhavanje; lopta (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/39087/>).

Šar se u današnjem značenju u ruskom jeziku može pronaći već u 18. st., no sama je riječ poznata već s kraja 11. st. U početku je označavala *boju, farbu* te se koristila u tom značenju sve do 18. st., kada je poprimilo drugo značenje – ovo koje ima i danas u ruskom jeziku.

Šara je u hrvatskome motiv nacrtan najčešće u boji, izvezen na tkanini, urezan u drvo ili neki drugi materijal radi ukrasa

(URL: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=d1hnXRU%3D).

Riječ je nastala od *šarъ: starosl. *boja*, bug. *pjega*, sln. *šarenilo*. Dublje podrijetlo nije jasno, no pretpostavlja se da je riječ došla iz nekog od turkijskih jezika, najvjerojatnije preko bugarskoga (Matasović 2016).

U hrvatskom jeziku postoji riječ *šar* i u značenju *zemaljska kugla, nebeski svod, prirodna ljepota*, no radi se o književno ekspresivnim značenjima koji nisu u svakodnevnom govoru (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Riječi proizašle iz ruskoga *šar*:

- шаровидный (*šarovidnyj*) prid. – u obliku kugle, sličan kugli
- шариковый (*šarikovyj*) prid. – isto.

Do promjene jezičnih znakova došlo je zbog toga što je u ruskome jeziku razvijeno i sekundarno značenje u 18. stoljeću koje je postalo dominantno.

- **Шутить (šutit') – šaliti se**

Шутить je u ruskome definirano kao veselo i zabavno razgovarati i(li) djelovati; raditi što iz zabave; duhovito se šaliti; zezati se, smijati se (nekome); izraz neslaganja prigovora (Ты шутишь? – *šališ se?*); neozbiljno ponašanje (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/39595/>).

Dolazi od riječi шут (šut) koja znači *lakrdijaš, budala*. U staroruskome značila je onoga koji je ismijan, a pojavljuje se u 11. st. Teško je odrediti odakle je riječ došla, no pretpostavlja se kako je preuzeta iz litvanskog *siutas* koji znači *bijes*. U početku se riječ koristila za *budalu*, tj. ne baš pametnoga čovjeka; zatim je označavala *pajaca, šaljivdžiju* (URL: <https://lexicography.online/etymology/ш/шУТ>).

Šutjeti je u hrvatskome jeziku ne govoriti, ne davati ni glasa; mučati. Proizašlo je od starijega *čutěti (arh. osjećati) (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>). Značenje se razvilo od *osjećati* (ne govoreći) do *šutjeti*. Ta je promjena zabilježena samo u južnoslav. jezicima, dok u drugima odrazi ovog glagola znače samo *osjećati* (Matasović 2016).

Šaliti se u hrvatskome znači praviti šale, govoriti dosjetke, vesele riječi; pren. usuđivati se, izvirgavati se opasnosti. (URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>).

Pojam je nastao iz prasl. *šaliti (se) – *ludovati, biti nestašan*. U starijem jeziku postoji oblik *šaliti (koga)* – zabavljati koga šalom (Hektorović, Vrančić). Dublja je etimologija nejasna. Moguća je veza s ruskim *нахап – bezobraznik, drznik*; što se izvodi iz *skol-, istog korijena koji je i u *ohol*. Glagol *šaliti se* bio bi denominativ od *šala, što pak može biti izvedeno od *skela (Matasović 2016).

Riječi koje je dao ruski *šutit'*:

- *вышутить (vyšutit')* glag. – našaliti se
- *шутка (šutka)* im. – šala
- *шуточный (šutoč'nyj)* prid. – šaljivo
- *шутливый (šutlivyj)* prid. – šaljiv, duhovit.

Razlike u jezičnome znaku javljaju se u oba jezika još u davnoj prošlosti, odnosno u prvim oblicima riječi. Obje su riječi imale svoj individualan evolucijski put te se akustične slike iz tog razloga ne podudaraju.

- **Яд (jad) – otrov**

Яд je u ruskome definiran kao tvar koja uzrokuje trovanje; smrtonosni otrov; pren. ljutnja i zloba, zajedljivost (URL: <https://www.vedu.ru/expdic/40175/>).

Jad ima korijene u riječi *ед /jed/*, koji se nalazi u glagolu *jesti*. U staroruskom ta je riječ imala oblik *jadъ*, a sinonimom se smatrala riječ *отрава* (otrava). Staroslavenski *ядъ* (ѡдъ) značio je jelo, odnosno hranu. Riječ se javila u staroruskom između 10. i 11. st. U početku se odnosila na hranu, a zatim na pokvarenu, tj. lošu hranu, da bi zatim značila otrovanu hranu, te na kraju *otrov*. Cijela se etimološka promjena vrlo vjerojatno dogodila zbog emocionalne obojenosti govora. Današnje se značenje riječi *jad* u ruskom jeziku razvilo iz doslovnog značenja u sekundarno, odnosno preneseno (URL: <https://lexicography.online/etymology/я/яд>).

Jad je u hrvatskome jeziku osjećaj duševne boli, patnje; nevolja, bijeda, nesreća; jednoća. Razvilo se iz prasl. *(j)ědъ, odnosno stsl. *jadъ*, a odnosilo se na jelo (URL: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=fVdjXxc%3D).

Otrov se u hrvatskome definira kao tvar opasna po život ljudi i životinja. Riječ se razvila iz prasl. i stsl. *truti* – *trošiti* tj. *ribati*. Te su riječi zasigurno nastale iz korijena **trewH* – *strugati*, *potrošiti*, a značenje je blisko imenici *trava*: *travati* – *trovati* (Matasović 2016).

Riječi koje su se razvile iz ruskoga *jad*:

- *противоядие* (*protivojadie*) im. – protuotrov
- *ядовитый* (*jadovityj*) prid. – otrovan, toksičan.

Promjene u jezičnom znaku nastale su uslijed toga što se u ruskome jeziku razvilo sekundarno značenje, do kojega je došlo zbog emocionalne obojenosti narodnog govora.

5. ZAKLJUČAK

Smisao i svrha ovoga rada bila je prikazati fenomen rusko-hrvatskih lažnih prijatelja kroz semiotičku analizu. Analizirane su riječi s kojima sam se najviše susretala tijekom akademske godine provedene u južnoj Rusiji.

U prvome dijelu rada donijeli smo pregled semiotičkih, odnosno semioloških misli, koje su dale temelje za daljnju analizu provedenu u drugome dijelu. Ideja je bila prikazati kako se mijenjao jezični znak, odnosno koji su uvjeti doveli do lažnog prijateljstva.

Analiza je provedena tako što su se prvo iznijele sve definicije s etimologijom, nakon čega je uslijedio semiotički zaključak. Svi su navedeni primjeri prikazali jedno od najbitnijih svojstava jezičnoga znaka – njegovu arbitrarnost. Svaki je od dvaju jezika imao svoje procese standardizacije i dogovore oko leksika te su praslavenski i staroslavenski oblici, koji su nekoć bili zajednički, evoluirali na drugačije načine i time dali različite suvremene oblike.

Ferdinand de Saussure ističe da je jezik društvena činjenica, dok je ujedno i sustav kojim se izražavaju misli. Semantika se bavi promjenama u značenju, a semiologija proučava život znakova u krugu društvenoga života; ona prikazuje u čemu se sastoje znakovi te koji zakoni njima upravljaju. Podrazumijeva disciplinu koja se bavi proučavanjem načina na koje se značenje ostvaruje u jeziku, odnosno značenjske zakonitosti unutar skupova sustava koji se temelje na arbitrarnosti znaka.

De Saussure je naglašavao kako jezik funkcionira na temelju pravila i konvencija postavljenih unutar nekog društva. Arbitrarnost znaka je stoga rezultat dogovora i konvencija, njegovo značenje nije inherentno, što je ovaj rad i pokazao.

LITERATURA

1. De Saussure F. (1998) *Tečaj opće lingvistike*. Zagreb.
2. Dugančić, V. (1989) *Semiotika i teorija informacija*, Zbornik radova. Varaždin.
3. Ljubičić, M. (2003) Lažni parovi i etimologija, *Filologija* 40: 79–88.
4. Matasović, Pronk, Ivšić, Rončević. (2016) *Etimološki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: IHJJ.
5. Morris C. (1975) *Osnove teorije o znacima*. Beograd.
6. Škiljan D. (1985) *U pozadini znaka*. Zagreb.
7. Taverniers M. (2008) Hjelmslev's Semiotic Model of Language: An Exegesis, *Semiotica*.

Izvori:

1. Atkin A., "Peirce's Theory of Signs", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (2023) URL <https://plato.stanford.edu/archives/spr2023/entries/peirce-semiotics/> pristup. veljača 2024.
2. Etymolog.ruslang.ru URL <https://etymolog.ruslang.ru> pristup. veljača 2024.
3. Hrvatska enciklopedija URL <https://www.enciklopedija.hr/clanak/znak> pristup. ožujak 2024.
4. Hrvatski jezični portal URL <https://hjp.znanje.hr> pristup. veljača 2024.
5. Онлайн-словари русского языка URL <https://lexicography.online> pristup. veljača 2024.
6. Peirce URL <http://www.signosemio.com/peirce/semiotics.asp> pristup. veljača 2024.
7. StackExchange URL <https://russian.stackexchange.com/questions/21012/difference-between-истина-and-правда> pristup. veljača 2024.
8. Толковый словарь русского языка URL <https://www.vedu.ru> pristup. veljača 2024.
8. Wisdomlib URL <https://www.wisdomlib.org/definition/kush> pristup. veljača 2024.

9. SAŽETAK

Ovaj se diplomski rad bavi lažnim prijateljima između ruskoga i hrvatskoga jezika, sa semiotičke perspektive, te je prvenstveno usmjeren na promjene u arbitrarnosti znaka prikupljenih riječi. U prvome se dijelu rada pruža pregled semiotičkih misli i pogleda na znanost, kao i najbitnije značajke predstavljene kroz osnivače ove filozofsko-lingvističke discipline. Drugi se dio rada odnosi na teoriju lažnih prijatelja te donosi popis analiziranih riječi. Riječi kojima se bavimo u drugome dijelu rada jesu one s kojima sam se najčešće susretala tijekom Erasmus+ programa u Rusiji. Navedene riječi tiču se gotovo svih segmenata ljudskoga djelovanja, drugim riječima, nisu usko specificirane na samo jedno područje. Građi je pristupljeno tako da se prvo odredila etimološka pozadina svake riječi te se dala na uvid promjena u arbitrarnosti znaka. Ideja je prikazati nastajanje fenomena lažnih prijatelja u semiotičkom okviru.

Ključne riječi: semiotika, lažni prijatelji, etimologija, semiotička analiza.

SUMMARY

Semiotics of false friends in Russian and Croatian language. This thesis examines false friends between Russian and Croatian language, from a semiotic perspective. Paper is primarily focused on changes in the arbitrariness of the sign of the collected words. The first part of the paper presents an overview of semiotic thoughts and views on the science, as well as the most important features presented through the founders of this philosophical-linguistic discipline. The second part of the paper deals with the theory of false friends and brings a list of words to be analyzed. The words we analyze within the second part of the paper are the ones I most often encountered during the Erasmus+ program in Russia. These words concern almost all segments of human activity, that is, they are not narrowly specified in only one area. The material was approached in such a way that the etymological background of each was first determined, thus giving insight into the change in the arbitrariness of the sign. The idea behind it all was to show the emergence of the phenomenon of false friends in a semiotic framework.

Keywords: semiotics, false friends, etymology, semiotic analysis